

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นสิ่งทอพื้นบ้าน
เพื่อการพัฒนาอาชีพของชุมชนบ้านดอยเต่า อำเภอดอยเต่า
จังหวัดเชียงใหม่

โดย นายศุภกร มณีภาคและคณะ

มกราคม 2548

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นสิ่งทอพื้นบ้าน
เพื่อการพัฒนาอาชีพของชุมชนบ้านดอยเต่า อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่

คณะผู้วิจัย

ศุภกร มณีภาค

อัจฉรา สโรบล

อัมพร แดงโน

บุญศรี แก้วยะ

กองมา ไหวยะ

สุคำ ยศศรี

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำ	ก
บทคัดย่อ	ข
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย	1
คำถามหลักในการวิจัย	3
วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาวิจัย	3
ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย	4
กรอบแนวความคิดในการวิจัย	7
บทที่ 2 วิถีชีวิตของชุมชนดอยเต่า	8
ลักษณะทางกายภาพ	8
ลักษณะภูมิประเทศ	9
บริบทชุมชนตำบลดอยเต่า	12
สภาพปัญหาความต้องการ นโยบายและศักยภาพ	16
ประวัติศาสตร์ชุมชน	21
วัฒนธรรมการใช้ผ้า	23
บทที่ 3 กระบวนการวางแผนและการดำเนินการ	26
สถานที่ดำเนินการวิจัย	27
ขั้นตอนการดำเนินงาน	27
บทที่ 4 ศึกษาและฟื้นฟูลวดลาย	30
พูดคุยชี้แจงวัตถุประสงค์และแบ่งหน้าที่	31
ทดลองทอลวดลายครั้งแรก	35
ตรวจสอบความถูกต้องของลวดลายครั้งที่ 1	38
ทอลวดลายดั้งเดิมครั้งที่ 2	39
ตรวจสอบความถูกต้องของลวดลายครั้งที่ 2	40

สารบัญ(ต่อ)

เรื่อง	หน้า
การจัดการกลุ่ม	40
ฝึกความชำนาญการทอผืนด้ายดั้งเดิม	42
พัฒนาการย้อมสีธรรมชาติ	43
พัฒนาการทอผืนด้ายเอกลักษณ์เป็นชิ้นงาน	47
สร้างเครือข่ายด้านการตลาดและกำลังการผลิต	48
เครื่องหมายการค้าและสื่อแนะนำสินค้า	49
รูปแบบของผลิตภัณฑ์	50
จัดแสดงสินค้าตามงานเทศกาล	51
แนวทางสู่การพัฒนาอาชีพและการตลาด	53
กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าสู่เยาวชน	54
บทที่ 5 ผืนด้ายดั้งเดิมและการทอ	56
ประวัติ ความหมายและคุณค่าของผ้าทอ	56
ลักษณะผืนด้ายดั้งเดิมและการทอ	57
- ผ้าลายเกล็ดเต่า	57
- ผ้าทอลายสอง	58
- ผ้าลายตีนกนกน้อย	60
- ผ้าลายตีนกนกใหญ่	61
- ผ้าลายยกมุก	63
- ผ้าลายไกล (ลายเกย)	64
- ผ้าลายขึ้นแข่ง	65
การย้อมสี	66
การย้อมใบหูกวาง	66
การย้อมฮ้อมสด	67
การย้อมฮ้อมหมัก	68
การย้อมฮ้อมผสมใบหูกวาง	68
การย้อมใบสัก	68
การย้อมครั้ง	68

สารบัญ(ต่อ)

เรื่อง	หน้า
การยอมเม็ดคำแสด	69
การยอมคราม	69
การยอมมะเกลือ	69
การยอมมะนากับมะเกลือ	70
การยอมมะพร้าวไฟ	70
การยอมไม้ฝาง	70
บทที่ 6 การสรุปงาน	71
ปัญหาและอุปสรรค	75
ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากงานวิจัย	77
ข้อเสนอแนะ	80
ตอบคำถามหลักในการวิจัย	81
บรรณานุกรม	84
ผู้ให้ข้อมูล	85
ทีมวิจัย	87
ภาคผนวก	89

คำนำ

งานวิจัยท้องถิ่นของคนทอดผ้า เพื่อสืบสานองค์ความรู้เชิงช่าง จิตวิญญาณ ความเชื่อ และศิลปะการทอดผ้าของคนบ้านดอยเต่ารุ่นปู่ ย่า ยาย นับเป็นตัวอย่างของงานเพื่อตามหารากเหง้า และตัวตนของชาวบ้านอย่างน่าสนใจ จากผลของการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันนี้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ และสังคมโดยเฉพาะสังคมในชนบทที่ได้รับผลกระทบอย่างมาก ซึ่งการเสื่อมสลายของภูมิปัญญาสิ่งทอของชุมชนนี้นับว่าเป็นผลกระทบจากการพัฒนาเช่นเดียวกัน ก่อนที่ผู้รู้ซึ่งเป็นพี่รวมขององค์ความรู้ด้านลวดลายมรดกจะหมดลงหายไป ชาวบ้านซึ่งเป็นกลุ่มสตรีบ้านดอยเต่ากลุ่มหนึ่งได้พยายามฟื้นฟูภูมิปัญญาด้านลวดลายผ้าของชุมชนตนเองขึ้นใหม่ ด้วยความช่วยเหลือจากหลายฝ่ายทำให้การปฏิบัติงานของกิจกรรมในโครงการนี้สามารถดำเนินไปสู่เป้าหมาย ซึ่งเป็นงานที่แสดงถึงความเป็นตัวตนของผ้าทอชุมชนดอยเต่าที่หายไปจากชุมชนในช่วงระยะเวลาหนึ่งดังนั้น งานวิจัยนี้ถือว่ามีคุณค่าทางด้านจิตใจของผู้ทอดผ้าทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ ที่ยิ่งไปกว่านั้นสิ่งที่มีค่าตามมาอย่างที่ทำวิจัยและชุมชนคาดไม่ถึง คือการตามหา ผู้รู้ องค์ความรู้ทางด้านลวดลายผ้า อุปกรณ์ต่างๆ รวมถึงประวัติของชุมชนทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์กันขึ้นมาใหม่ ระหว่างองค์เครือข่าย เพื่อนเก่า และเพื่อนใหม่เกิดขึ้นในชุมชนรวมทั้งเป็นการสร้างเสริมคุณค่าของผู้เฒ่าผู้แก่ที่เป็นผู้รู้ให้เป็นที่ยอมรับเชิดชูอีกครั้งหนึ่ง จะเห็นว่างานวิจัยนี้สามารถยกระดับทั้งองค์ความรู้ จิตวิญญาณ และความเป็นสมานฉันท์ให้แก่ชุมชนดอยเต่าในระดับหนึ่ง

การเสนอผลงานวิจัยของโครงการนี้เป็นการนำเสนอในรูปแบบของการเล่าเรื่องมากกว่าการนำเสนอผลงานวิชาการ ถึงแม้ว่าผู้วิจัยคนหนึ่งเป็นนักวิชาการเพราะการเข้าร่วมในโครงการนี้นักวิชาการทำหน้าที่ในฐานะ ผู้ประสานงานกึ่งพี่เลี้ยง และช่วยถ่ายทอดงาน และคำบอกเล่าของชาวบ้านเป็นตัวหนังสือตามที่ชาวบ้านคิด ชาวบ้านทำ ไม่ได้ทำหน้าที่ในการคิดแทน ดังนั้นงานชิ้นนี้จึงเป็นงานที่นำเสนอความคิดในมุมมองของชาวบ้าน โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ร่วมคิด ร่วมทำด้วยตนเองของชาวบ้าน เพื่อเป้าหมาย คือ ตอบคำถามของชุมชนเอง

การฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านลวดลายดั้งเดิม ของชุมชนบ้านดอยเต่า จัดถือว่าเป็นความพยายามของชาวบ้านที่จะปรับตัวให้สอดคล้องกับยุคสมัยเพื่อความอยู่รอด พร้อมทั้งยังได้ลวดลายผ้าดั้งเดิมที่เกือบสูญหายไปกลับคืนมาอีกครั้งหนึ่ง เป็นสิ่งที่แน่นอนว่าคนบ้านดอยเต่าไม่อาจหนีกับไปมีวิถีชีวิตอย่างเดิมได้ แต่งานวิจัยนี้สามารถเป็นฐานที่ช่วยให้ชุมชนนี้ปรับตัว และดำรงอยู่ต่อไปได้ โดยไม่เสียความเป็นตัวตนของตนเองไป และน่าจะเป็นแรงบันดาลใจให้ชุมชนอื่นสนใจ ทำงานวิจัย เพื่อท้องถิ่นของตนเองต่อไป

ทีมวิจัย

บทคัดย่อ

โครงการการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นสิ่งทอพื้นบ้าน เพื่อการพัฒนาอาชีพของชุมชนบ้านดอยเต่า อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ เกิดจากความตั้งใจของสตรีชุมชนดอยเต่าจาก 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านดอยเต่า บ้านสันป่าด้า และบ้านดอยเต่าใต้ จำนวนไม่กี่คนที่ต้องการฟื้นฟูภูมิปัญญา และพัฒนากลุ่มทอผ้าของตนให้เป็นแหล่งของภูมิปัญญา พัฒนาระบบการทอผ้าที่หายไปจากชุมชนเป็นเวลามากกว่า 30 ปี ซึ่งถือว่าเป็นลวดลายมรดกที่เก่าแก่ของตำบลดอยเต่าขึ้นมา และสร้างเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มตำบลดอยเต่า นอกจากนั้นยังถือว่าเป็นการจรรโลงไว้ซึ่งประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน อีกทั้งยังเป็นการใช้ภูมิปัญญาของท้องถิ่น นำมาก่อให้เกิดประโยชน์เพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับคนในชุมชนโดยอยู่บนพื้นฐานของสังคมแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน อีกทั้งองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ดอยเต่าได้เล็งเห็นความสำคัญต่อการส่งเสริมอาชีพราษฎรในพื้นที่ จึงได้ดำเนินการร่วมกันระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลดอยเต่า นักวิชาการ ชาวบ้าน โดยใช้เทคนิคการวิจัยแบบมีส่วนร่วม และร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ ประการที่ 1 เพื่อฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสิ่งทอของกลุ่มสตรีบ้านดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ ประการที่ 2 เพื่อพัฒนาระบบการผลิตการจัดการกลุ่ม และการออกแบบผลิตภัณฑ์สิ่งทอของกลุ่มสตรีทอผ้าบ้านดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ และประการที่ 3 เพื่อพัฒนาอาชีพกลุ่มทอผ้าบ้านดอยเต่า ให้มีความสามารถในการวางแผนด้านการตลาดของตำบลดอยเต่า โดยมีขอบเขตการศึกษาวิจัยในพื้นที่ตำบลดอยเต่ารวม 3 หมู่บ้านที่กล่าวข้างต้น อำเภอ ดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ และวิธีการศึกษาเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และพูดคุยกับผู้สูงอายุ ผู้มีประสบการณ์เรื่องการทอผ้า การย้อมธรรมชาติ ศึกษาดูงานจากกลุ่มทอผ้าที่ประสบความสำเร็จด้านการย้อมสีธรรมชาติ และการจัดการกลุ่ม ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการร่วมกับกลุ่มทอผ้าที่มีประสบการณ์ และนักวิชาการที่เชี่ยวชาญจัดเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ ร่วมกันวิเคราะห์สรุปข้อมูล และศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นสิ่งทอพื้นบ้านของชุมชนบ้านดอยเต่า เป็นผ้าทอที่มีลักษณะเฉพาะซึ่งเป็นลวดลายมรดกที่สืบทอดต่อเนื่องกันมายาวนาน ทั้งด้านสี โครงสร้างของผ้า และลวดลายผ้า ซึ่งที่วิจัยถือว่าเป็นลักษณะเอกลักษณ์ของผ้าทอดอยเต่า นอกจากนี้ยังได้รวบรวมองค์ความรู้ด้านต่างๆ ลวดลายผ้า ขั้นตอนการทอผ้าลวดลายมรดกทั้ง 7 ลายการ พัฒนาระบบการผลิตตั้งแต่การย้อมสีจากธรรมชาติ การจัดการวัตถุดิบ ตลอดจนการวางแผนรูปแบบลวดลายมรดกที่เป็นเอกลักษณ์เป็นผลิตภัณฑ์รูปแบบต่างๆ กระบวนการพัฒนาเป็นกลุ่มอาชีพทอผ้าดอยเต่า รวมทั้งการวางแผนด้านการตลาดของกลุ่ม และสรุปองค์ความรู้ที่ได้เป็นเอกสาร เพื่อให้กลุ่มทอผ้าได้ใช้ประโยชน์ในการศึกษา และเผยแพร่ต่อผู้อื่นต่อไปได้

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อทีมวิจัย กลุ่มสมาชิก และต่อชุมชนบ้านดอยเต่าโดยหลังการศึกษาแล้วทำให้ทีมวิจัย และกลุ่มสมาชิก รู้คุณค่าของผ้าทอลวดลายดั้งเดิม มีความสามารถทอลวดลายมรดกได้มากกว่าสองลวดลาย มีความรู้สามารถให้ข้อมูลแก่ผู้ที่สนใจได้ มีความมั่นใจในการพูด การคิด และการแสดงออกให้การตอบคำถาม มีทักษะในการย้อมสีธรรมชาติมากขึ้น ได้ฝึกจิตใจให้มีสมาธิและความอดทน ทำให้เป็นคนมีอารมณ์เย็นขึ้น ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ สามารถร่วมกันวางแผนการดำเนินงาน ปฏิบัติงานร่วมกันอย่างมีความสุข เกิดความภูมิใจในลวดลายมรดก ทำให้มีความต้องการที่จะอนุรักษ์ นอกจากนี้ ยังสามารถพัฒนาเป็นกลุ่มอาชีพ ซึ่งเป็นผลดีทางด้านอาชีพ และรายได้ เพราะสามารถทำเป็นอาชีพเสริมได้ ทางด้านความเปลี่ยนแปลงที่มีต่อชุมชน ทำให้เกิดความสัมพันธ์ของคนในชุมชนขึ้นจากการพูดคุย สนทนาในการเก็บข้อมูล ทำให้ผู้นำชุมชน และคนในท้องถิ่นทราบว่ามรดกภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นในชุมชน เป็นการเพิ่มคุณค่า และความภาคภูมิใจให้กับผู้สูงอายุ ในบทบาทสำคัญของการฟื้นฟูลวดลายดั้งเดิม ซึ่งถือว่าเป็นลวดลายมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น อีกทั้งได้สร้างคุณค่าทางการศึกษา ทำให้สถานศึกษาที่อยู่ในชุมชนเห็นความสำคัญ และต้องการบรรจุเป็นหลักสูตรท้องถิ่น ทางด้านกลุ่มวิชาชีพ เพื่อให้เยาวชนรุ่นใหม่ได้มีความรู้ และฝึกทักษะ ถ่ายทอดจากผู้สูงอายุ และที่สำคัญทำให้ชาวบ้านเกิดความภูมิใจ และเห็นคุณค่าของผ้าทอลวดลายดั้งเดิมในท้องถิ่นของตนเอง นอกจากนี้ในแต่ละขั้นตอนของการศึกษาตามวัตถุประสงค์แต่ละประเด็น ได้เกิดกระบวนการเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติร่วมกัน การศึกษาดูงาน การทดลอง การพัฒนาเป็นกลุ่มอาชีพ และสามารถแสดงสินค้าจำหน่ายเองได้ นอกจากนั้น ในทุกกระบวนการของแต่ละกิจกรรมที่เกิดขึ้นสามารถตอบคำถามหลักของการวิจัยได้อย่างชัดเจน

บทที่ 1

บทนำ

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

การพัฒนาประเทศให้ทันสมัยในช่วงระยะแรกตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-4 ได้ใช้กลยุทธ์การพัฒนาชนบทให้เป็นเมืองและพัฒนาการเกษตรให้เป็นอุตสาหกรรม แม้ผลลัพธ์บางประการเป็นที่น่าพึงพอใจ แต่ก็ยังมีข้อจำกัดรวมทั้งได้สร้างปัญหาให้แก่บางส่วนของสังคมเช่น การชะงักงันของภาคเกษตร ศักยภาพในการรวมกลุ่มของเกษตรกรลดลง และนำไปสู่การล่มสลายของชุมชนชนบทซึ่งปรากฏให้เห็นโดยทั่วไป ดังนั้นการแก้ไขผลลัพธ์อันไม่พึงประสงค์ดังกล่าวรัฐบาลจึงได้ดำเนินการโดยใช้แผนพัฒนาชนบทที่ได้จัดทำขึ้นในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแผนที่ 5 โดยมีความต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันนี้ โดยรัฐบาลมีความคาดหวังให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและเพิ่มขีดความสามารถของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง พร้อมกับการเพิ่มประสิทธิภาพและเป็นการเปิดโอกาสเพิ่มขึ้นในการที่จะฝึกหัดให้องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นหาทางแก้ไขปัญหาของตนเองโดยให้โอกาสประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการและแก้ปัญหา รวมทั้งมีส่วนร่วมการพัฒนาให้แก่ชุมชนของตนเอง

อย่างไรก็ตาม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ได้ให้ความสำคัญของ “องค์กรชุมชน” ไว้ในยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศว่าด้วยแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพการพัฒนาของภูมิภาคและชนบท เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนว่า “รัฐจะต้องกระจายโอกาสและความเจริญด้วยการพัฒนาพื้นที่ในภูมิภาค การพัฒนาและการกระจายพัฒนาด้วยการเพิ่มศักยภาพขององค์กรชุมชน รวมทั้งการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้และขยายเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน” นอกจากนี้รัฐได้ให้การส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาคนด้วยการสนับสนุนการรวมกลุ่มของชุมชนในทุกรูปแบบและส่งเสริมการสร้างเครือข่ายชุมชนอย่างกว้างขวาง ดังนั้นเพื่อให้ยุทธศาสตร์ดังกล่าวมีความเป็นรูปธรรมมากขึ้น รวมทั้งการพัฒนายุทธศาสตร์จากล่างขึ้นบนจะพบว่า ในอดีตของกรณีกุ่มสตรีบ้านดอยเต่าได้มีการยังชีพด้วยการทอผ้าในชีวิตประจำวัน โดยเป็นลักษณะการทอผ้าใช้เองบ้าง บางคนก็ทอไว้ใช้เองบ้างและรับจ้างทอผ้าบ้าง เพื่อเป็นการหารายได้เสริมนอกเหนือจากภาคเกษตรกรรม จากการที่คณะผู้วิจัยได้ร่วมกันจัดเวทีการวิเคราะห์ชุมชนพบว่า ตำบลดอยเต่าประกอบไปด้วยหมู่บ้าน 10 หมู่บ้าน

และมีกลุ่มสตรีทอผ้า 4 หมู่บ้านได้แก่ หมู่ที่ 3 บ้านดอยเต่า หมู่ที่ 6 บ้านสันป่าคำ หมู่ที่ 7 บ้านสันติสุข และหมู่ที่ 10 บ้านดอยเต่าได้ ที่มีความตั้งใจที่จะเข้าร่วมกลุ่มกันเพื่อฟื้นฟู ภูมิปัญญา และพัฒนากลุ่มทอผ้าของตน รวมทั้งมีเป้าหมายเพื่อเป็นแหล่งภูมิปัญญา พัฒนาระบบการทอผ้าที่ได้หายไปจากหมู่บ้านและเพื่อหารายได้เสริม นอกจากนี้ความตั้งใจของการรวมกลุ่มนี้ก็เพื่อที่จะฟื้นฟูภูมิปัญญาด้านสิ่งทอซึ่งเป็นมรดกเก่าแก่ของตำบลดอยเต่าขึ้นมาและสร้างเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มตำบลดอยเต่า ซึ่งถือว่าเป็นจริงใจไว้ซึ่งประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน ตลอดจนการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน นำมาก่อประโยชน์ให้เหมาะสมและอยู่บนพื้นฐานของสังคมแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน อีกทั้งองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ดอยเต่าได้เล็งเห็นถึงความสำคัญ รวมทั้งได้พยายามที่จะรวบรวมแต่ไม่สำเร็จเนื่องจากขาดการแนะนำและให้การสนับสนุนต่อการพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชนขึ้นมาเป็นพลังปัญญา โดยเฉพาะส่วนที่เป็นองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการบนพื้นฐานของความรู้สึกลำน้ำกับผืนดินที่ดั่งใจและตรงกับแนวนโยบายของรัฐบาลปัจจุบันที่ให้ความสำคัญ เกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพราษฎรในพื้นที่ โดยเน้นให้ราษฎรพึ่งตนเองหารายได้เสริม สามารถเลี้ยงครอบครัวได้

ดังนั้น กระบวนการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสิ่งทอพื้นบ้านเพื่อการพัฒนาอาชีพของกลุ่มสตรีตำบลดอยเต่า จึงเป็นการดำเนินการร่วมกันระหว่างผู้วิจัย ประธานบริหารอบต. กรรมการอบต. และกลุ่มสตรีตำบลดอยเต่า 4 หมู่บ้าน โดยการใช้เทคนิคการวิจัยแบบมีส่วนร่วม และร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ เพื่อพัฒนาให้เกิดกระบวนการฟื้นฟูภูมิปัญญาและชุมชนสามารถขยายเครือข่ายในอำเภอดอยเต่า นอกจากนี้จากการจัดเวทีวิเคราะห์กลุ่มสตรียังพบอีกว่า การรวมกลุ่มของสตรีตำบลดอยเต่าทั้ง 4 หมู่บ้านมีสมาชิกทั้งหมด 28 คน มีบุคคลที่ทอผ้าเป็นอยู่แล้ว แต่ขาดการสนับสนุน การคิดค้น ฟื้นฟูภูมิปัญญาเดิม รวมทั้งยังไม่มีการสนับสนุน รวมทั้งการรวมกลุ่มของสตรีทอผ้าบ้านดอยเต่าถือว่าเป็นองค์กรเศรษฐกิจชุมชน ทั้งนี้มีงานวิจัยหลายเรื่องที่ชี้ให้เห็นว่าผลิตภัณฑ์จากผ้าทอถือว่าเป็นธุรกิจชุมชนอย่างหนึ่งที่หารายได้เสริมให้แก่ชาวบ้าน และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งถึงแม้ว่าจะไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ทั้งระบบแต่ในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจเช่นปัจจุบันนี้ แต่การใช้ภูมิปัญญาชุมชนท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาจัดว่าเป็นอีกทางเลือกหนึ่ง และหากมีพัฒนาตลาดรองรับอย่างต่อเนื่องก็สามารถนำไปสู่การพัฒนาแบบยั่งยืนได้

2. คำถามหลักในการวิจัย

- 2.1 การฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสิ่งทอของบ้านดอยเต่าเป็นอย่างไรและกระบวนการพัฒนาสีย้อมผ้า ลวดลายผ้า และการจัดการวัตถุดิบเป็นอย่างไร
- 2.2 เงื่อนไขและปัจจัยในกระบวนการพัฒนารูปแบบเอกลักษณ์ของกลุ่มทอผ้าตำบลดอยเต่าจะดำเนินการได้เป็นอย่างไร
- 2.3 การฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสิ่งทอของบ้านดอยเต่าจะนำไปสู่การพัฒนาเป็นอาชีพเสริมได้อย่างไร

3. วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

- 3.1 เพื่อฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสิ่งทอของกลุ่มสตรีบ้านดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่
- 3.2 เพื่อพัฒนากระบวนการผลิต การจัดการวัตถุดิบและการออกแบบผลิตภัณฑ์สิ่งทอของกลุ่มสตรีทอผ้าบ้านดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่
- 3.3 เพื่อพัฒนาอาชีพกลุ่มทอผ้าบ้านดอยเต่าให้มีความสามารถในการวางแผนด้านการตลาดของกลุ่มได้

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 4.1 ได้ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสิ่งทอของกลุ่มสตรีบ้านดอยเต่า เพื่อนำไปสู่การฟื้นฟูสิ่งทอที่ได้สูญหายไปของชุมชน
- 4.2 ได้ทราบถึงกระบวนการผลิต การจัดการวัตถุดิบและการออกแบบผลิตภัณฑ์สิ่งทอของกลุ่มสตรีทอผ้าเพื่อนำไปสู่การพัฒนากระบวนการผลิตให้เหมาะสมกับชุมชน
- 4.3 กลุ่มสตรีทอผ้าตำบลดอยเต่าสามารถพัฒนาทักษะการใช้สีย้อมจากวัสดุธรรมชาติและเลือกใช้วัตถุดิบที่ไม่มีผลกระทบต่อวงจรการเจริญเติบโตของต้นไม้ที่ใช้มาทำสีย้อมผ้า ตลอดจนการจัดการวัตถุดิบจากธรรมชาติที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 4.4 ทราบถึงแนวทางพัฒนาอาชีพกลุ่มทอผ้าบ้านดอยเต่า รวมทั้งความสามารถในการวางแผนด้านการตลาดของตำบลดอยเต่า

5. ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

21 เดือน นับตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน 2545- เมษายน 2547

6. ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

6.1 ขั้นเตรียมการ

1. ทีมวิจัยจัดเวทีร่วมกับกลุ่มสตรีทอผ้าตำบลดอยเต่า เพื่อชี้แจงความเป็นมาของวัตถุประสงค์การวิจัยในครั้งนี้
2. นำทีมวิจัยเข้าร่วมอบรมการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยหัวหน้าโครงการวิจัยและวิทยากรจาก มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

6.2 ขั้นดำเนินการ

(1) ขั้นตอนการศึกษาและวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

1. ทีมวิจัยเก็บข้อมูลพื้นฐานของชาวบ้านตำบลดอยเต่า เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในประเด็นดังนี้ ประวัติของตำบลดอยเต่า, กลุ่มชาติพันธุ์, ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม, สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง สิ่งแวดล้อมกลุ่ม/องค์กรต่างๆ ในหมู่บ้าน, สภาพปัญหาของตำบล และเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในตำบล
2. จัดเวทีสนทนากลุ่มระหว่างทีมวิจัยและกลุ่มสตรีทอผ้าตำบลดอยเต่า เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การย้อมสีลวดลายและการทอผ้าที่ทางสมาชิกกลุ่มดำเนินการผ่านมา
3. สัมภาษณ์เชิงลึกในกลุ่มสตรีทอผ้าเป็นรายบุคคล เพื่อศึกษาความรู้ ประสบการณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการย้อมสี ลวดลาย และการทอผ้าที่มีอยู่
4. นำข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาวิเคราะห์/สังเคราะห์
5. จัดเวทีตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้จากการศึกษาร่วมกับกลุ่มสตรีทอผ้าผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้รู้ในตำบลดอยเต่า
6. จัดเวทีสนทนากลุ่มระหว่างทีมวิจัยและกลุ่มสตรีทอผ้า หลังจากได้ข้อมูลแล้วเพื่อจัดเตรียมขั้นของการปฏิบัติการ

(2) ขั้นตอนการสังเคราะห์และพัฒนากระบวนการผลิต การจัดการวัตถุดิบ

1. พัฒนาการผลิตในขั้นการเรียนรู้การเตรียมวัตถุดิบสีย้อมผ้า โดยศึกษาดูงานและร่วมปฏิบัติการ กับกลุ่มทอผ้ากลุ่มอื่นในจังหวัดเชียงใหม่

2. พัฒนาการผลิตในขั้นการเตรียมวัตถุดิบสีย้อมผ้า โดยจัดอบรมเชิงปฏิบัติการในกลุ่มสตรีทอผ้า วิทยุมีปัญญาท้องถิ่นและวิธีใช้เทคโนโลยีร่วมกับวิทยากรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่
3. พัฒนาการผลิตในขั้นกระบวนการย้อมสีผ้า ด้วยสีจากวัสดุธรรมชาติ โดยจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ ในกลุ่มสตรีทอผ้า วิทยุมีปัญญาท้องถิ่นและวิธีใช้เทคโนโลยีร่วมกับวิทยากร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
4. พัฒนาการผลิตในขั้นการทอผ้า โดยศึกษาดูงานจากกลุ่มอื่น ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ นำความรู้มาจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ และจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ การทอผ้าโดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับความรู้ที่ได้มา
5. พัฒนาการจัดการวัตถุดิบในการย้อมผ้า โดยสำรวจ รวบรวม พืชหรือต้นไม้ที่เป็นวัตถุดิบในการย้อมผ้าในท้องถิ่น และนำมาปลูกดำรงพันธุ์พืชให้สืบบางชนิดที่เหมาะสม และเป็นไปได้ตามสภาพพื้นที่
6. ทีมวิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการพัฒนาทุกขั้นตอนมาวิเคราะห์และสังเคราะห์
7. จัดเวทีตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้จากการศึกษาร่วมกับกลุ่มสตรีทอผ้า ผู้ทรงคุณวุฒิ และที่ปรึกษา

(3) ขั้นตอนการปฏิบัติการพัฒนาพื้นฟูภูมิปัญญาด้านสิ่งทอเป็นรูปแบบเอกลักษณ์

1. จัดเวทีสนทนากลุ่มระหว่างนักวิจัยและกลุ่มสตรีทอผ้าตำบลดอยเต่า โดยการนำข้อมูลที่ได้จาก ขั้นตอนการศึกษามีปัญญาท้องถิ่น และขั้นตอนของการพัฒนากระบวนการผลิต เพื่อจัดทำขั้นตอนในการวางรูปแบบของเอกลักษณ์ของกลุ่ม
2. การพัฒนาพื้นฟูภูมิปัญญาด้านสิ่งทอเป็นรูปแบบเอกลักษณ์ โดยการอบรมเชิงปฏิบัติการในกลุ่มสตรี ทอผ้าตำบลดอยเต่าในขั้นตอนการทำกิจกรรมการย้อมสีผ้า การจัดวางลวดลายผ้าและการทอผ้าร่วมกับนักวิจัย ผู้ทรงคุณวุฒิและวิทยากร
3. จัดเวทีตรวจสอบความถูกต้องของสีย้อมและลวดลายในระหว่างขั้นตอนการปฏิบัติการทุกขั้นตอน ร่วมกับกลุ่มทอผ้าและผู้ทรงคุณวุฒิ
4. ทีมวิจัยร่วมกับกลุ่มสตรีทอผ้าตำบลดอยเต่า และผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจสอบความถูกต้องของชิ้นงานเอกลักษณ์ที่สำเร็จแล้ว

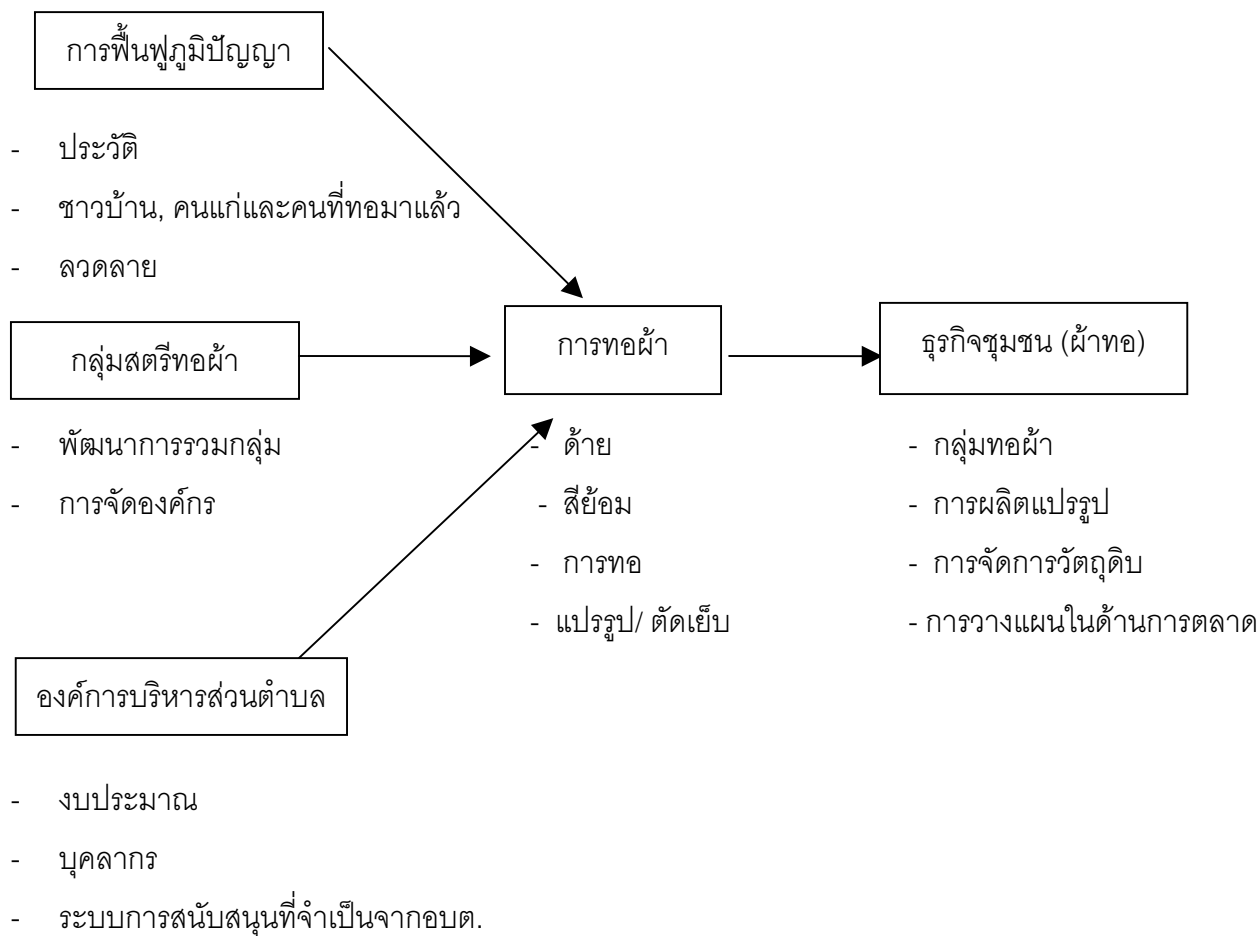
(4) ขั้นตอนการปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาอาชีพและวางแนวทางการตลาด

1. จัดเวที แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์เกี่ยวกับกระบวนการทอดผ้าอ้อม
สี ธรรมชาติร่วมกับ สตรีทอผ้าในหมู่บ้านอื่นในชุมชนเดียวกัน
2. การสื่อสารเพื่อให้ผู้บริโภคทราบ ข้อมูลของสินค้า เช่น ทำเอกสารแนะนำ
สินค้าทำ เครื่องหมายการค้าของกลุ่ม ผ้าทอบ้านดอยเต่า จัดรายการวิทยุชุมชน
3. จัดเวทีสนทนากลุ่มระหว่างนักวิจัยและกลุ่มสตรีทอผ้าในการวางรูปแบบ
ผลิตภัณฑ์ในลักษณะอื่นและการแปรรูป
4. อบรมเชิงปฏิบัติการการนำรูปแบบที่วางไว้ในลักษณะอื่นมาทำเป็น
ผลิตภัณฑ์
5. จัดให้มีการจัดจำหน่ายสินค้าเองในตลาดท้องถิ่นและนำสินค้าไปจัดงาน
แสดง สินค้าตามเทศกาลต่าง ๆ

(5) ประเมินผลและเขียนรายงานการวิจัย

1. ติดตามการดำเนินงานโดยจัดเวทีสนทนากลุ่มเพื่อหาปัญหาอุปสรรค ที่
อาจเกิดขึ้นและหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกันในทุกระยะ
2. นำข้อมูลที่ได้จากการดำเนินงานทั้งหมดมาเรียบเรียงวิเคราะห์
3. จัดเวทีตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้จากการศึกษาร่วมกับกลุ่ม
สตรีทอผ้า ผู้ทรงคุณวุฒิและที่ปรึกษา
4. เขียนรายงานการวิจัยและวางแผนการทำงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

6.1.กรอบแนวคิดการวิจัยฟื้นฟูภูมิปัญญาด้านสิ่งทอพื้นบ้าน

บทที่ 2

วิถีชีวิตของชุมชนชนดอยเต่า

ลักษณะทางกายภาพ โดยรวมของอำเภอดอยเต่า

ที่ตั้ง ขนาด รูปร่างและอาณาเขต

ที่ตั้ง อำเภอดอยเต่าตั้งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดเชียงใหม่ ที่ว่าการอำเภอดอยเต่า ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 3 บ้านแปลงห้า ตำบลท่าเดื่อ อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ทางภาคเหนือตอนบนของประเทศที่ว่าการอำเภอตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 3 บ้านแปลงห้า ตำบลท่าเดื่อ ติดกับถนนสายฮอด-ดอยเต่า-แม่ตื่น (ทางหลวงหมายเลข 1103 ที่กิโลเมตร 33) ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ไปทางทิศใต้ 125 กิโลเมตร ไปตามถนนเชียงใหม่-ฮอด 90 กิโลเมตร (หมายเลข 108) และตามถนนฮอด-ดอยเต่า-แม่ตื่น อีก 35 กิโลเมตร (หมายเลข 1103) ตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ $17^{\circ} 47'$ เหนือ ถึงเส้นรุ้งที่ $18^{\circ} 05'$ เหนือ และเส้นแวงที่ $98^{\circ} 25'$ ตะวันออก ถึงเส้นแวงที่ $98^{\circ} 52'$ ตะวันออก

ขนาด มีพื้นที่ทั้งหมด 900 ตารางกิโลเมตร หรือ 562,500 ไร่ พื้นที่จำแนกเป็นรายตำบลมีดังนี้

1. ตำบลโป่งทุ่ง 151,250 ไร่ หรือ 242 ตารางกิโลเมตร
2. ตำบลดอยเต่า 74,375 ไร่ หรือ 119 ตารางกิโลเมตร
3. ตำบลมี้ดกา 189,375 ไร่ หรือ 303 ตารางกิโลเมตร
4. ตำบลท่าเดื่อ 103,125 ไร่ หรือ 165 ตารางกิโลเมตร
5. ตำบลบงตัน 30,625 ไร่ หรือ 49 ตารางกิโลเมตร
6. ตำบลบ้านแอ่น 13,750 ไร่ หรือ 22 ตารางกิโลเมตร

รูปร่างหรือสัณฐาน คล้ายอ่างน้ำไว้รูปทรง ความยาวจากเหนือจรดใต้ตามแนวถนนหมายเลข 1103 ประมาณ 44.50 กิโลเมตร ส่วนกว้างที่สุดจากตะวันออกมากตะวันตก หรือตอนกลางมาทางใต้ เห็นได้ชัดจากแผนที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ของตำบลมี้ดกา

อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลบ้านตาล อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่

ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลแม่ตื่น อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลยางเปียง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

และอำเภอสามเงา จังหวัดตาก

(สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2527: 1,8)

การปกครอง

อำเภอดอยเต่าแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 6 ตำบล 42 หมู่บ้าน ดังนี้

1. ตำบลท่าเตี๋ย ประกอบด้วยหมู่บ้าน 6 แห่ง คือ บ้านแปลง 3 หมู่ที่ 1 บ้านแปลง 8 หมู่ที่ 2 บ้านแปลง 5 หมู่ที่ 3 บ้านวังหลวง บ้านหนองบัวคำ และบ้านดงมะนะ
2. ตำบลดอยเต่า ประกอบด้วยหมู่บ้าน 10 แห่ง คือ บ้านถิ่นสำราญ บ้านไร่ บ้านดอยเต่า บ้านฉิมพลี บ้านแม่ทก บ้านสันป่าดำ บ้านสันติสุข บ้านผาจุก บ้านทุ่งคอกช้าง และบ้านดอยเต่าใต้
3. ตำบลบ้านแฮ่น ประกอบด้วยหมู่บ้าน 4 แห่ง คือ บ้านวังหม้อ บ้านแฮ่นใหม่ บ้านแฮ่นจัดสรร และบ้านห้วยทรายมูล
4. ตำบลมีดกา ประกอบด้วยหมู่บ้าน 5 แห่ง คือ บ้านแปลง 2 หมู่ที่ 1 บ้านแปลง 1 หมู่ที่ 2 บ้านแปลง 4 หมู่ที่ 3 และบ้านดอยหลวง หมู่ที่ 4 และบ้านดอยแก้ว หมู่ที่ 5
5. ตำบลโป่งทุ่ง ประกอบด้วยหมู่บ้าน 11 แห่ง คือ บ้านเกาะหลวง บ้านสันป่อเย็น บ้านหนองหมื่น บ้านโป่งทุ่ง บ้านจั่วสูง บ้านกองวะ บ้านแม่บวนเหนือ บ้านแม่ตูป บ้านแม่บวนใต้ และบ้านโป่งโค้ง
6. ตำบลบงตัน ประกอบด้วยหมู่บ้าน 6 แห่ง คือ บ้านน้อย บ้านโถ้ง บ้านหนองปู บ้านหนองผักนึ่ง บ้านบงตันและบ้านห้วยริน

ลักษณะภูมิประเทศ

พื้นที่ทั้งหมดประมาณ 803,918 ตารางกิโลเมตรของอำเภอดอยเต่า ส่วนใหญ่เป็นดินปนหินและปนทรายจึงแห้งแล้งในฤดูแล้ง ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขา มีที่ราบน้อยมาก ประมาณ 150 ตารางกิโลเมตร

ลำน้ำที่สำคัญ

1. ลำน้ำแม่ปิง
2. ลำน้ำแม่หาด
3. ลำน้ำแม่ตูป

ประชากร

ชาวอำเภอดอยเต่าส่วนใหญ่เป็นคนพื้นเมือง อีกส่วนหนึ่งเป็นชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยง (สัญชาติไทย) เท่าที่สำรวจในปี พ.ศ. 2541 มีจำนวนประชากรรวมทั้งสิ้น 27,238 คน

(มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย, 2542: 2139)

การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน

ก่อนปี พ.ศ. 2507 การตั้งถิ่นฐานหมู่บ้านของแต่ละหมู่บ้านของแต่ละหมู่บ้าน มีทั้งรวมกันอยู่เป็นกลุ่ม อยู่ตามแนวถนน แต่ส่วนใหญ่จะกระจายอยู่สองฝั่งริมแม่น้ำปิงโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตตำบลดอยเต่า ตำบลท่าเตื่อ และตำบลบ้านแอ่น หลังจากเขื่อนภูมิพลสร้างเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2507 การกักเก็บน้ำมีขึ้น หมู่บ้านที่กระจายอยู่สองฝั่งริมแม่น้ำปิงก็ต้องย้ายขึ้นมาอยู่บนพื้นที่สูงกว่า ไปอยู่ในที่จัดสรรของนิคมฯ บ้าง และไปอยู่ที่อื่นบ้าง

การตั้งถิ่นฐาน เป็นหมู่บ้านจัดสรรซึ่งทางนิคมฯ ได้จัดที่ดินทำกินให้ประมาณครัวเรือนละ 5 ไร่ บ้านจะปลูกอยู่ในที่ที่จัดให้และมีถนนตัดผ่าน อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งหมู่บ้านเก่าในเขตตำบลโป่งทุ่งและตำบลดอยเต่า นอกนั้นจะเป็นหมู่บ้านที่กระจายตามแนวถนนและตามแนวแม่น้ำ

หมู่บ้านเก่าแก่ที่สุด จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าและคนแก่ในหมู่บ้าน คือ บ้างซังและบ้านมีดกา มีอายุหมู่บ้านประมาณ 300 ปี อยู่ริมแม่น้ำปิงเก่า ปัจจุบันคนจากหมู่บ้านทั้งสองได้ย้ายมาอยู่ที่บ้านแปลง 8 หมู่บ้าน 2 และบ้านแปลง 5 หมู่ 3 ตำบลท่าเตื่อ และบ้านแปลง 1 หมู่ 2 บ้านแปลง 2 หมู่ 1 ตำบลมีดกา ในปัจจุบันหมู่บ้านที่ได้มีการเคลื่อนย้ายและมีอายุนานเท่าที่ทราบคือ บ้านไร่ หมู่บ้าน 2 (บ้านคอกช้าง) ตำบลดอยเต่า อายุประมาณ 150 ปี

(สถาบันวิจัยทางสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2527: 15)

การคมนาคม

- ทางบก การคมนาคมติดต่อกับจังหวัดเชียงใหม่ ใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1103 ถนนสายฮอด-แม่ตื่น ซึ่งเป็นถนนลาดยางเรียบตลอดทั้งสายออกสู่จังหวัด อำเภอสองและชุมชนภายนอก ระยะทางห่างจากจังหวัดเชียงใหม่ 125 กิโลเมตร จากอำเภอดอยเต่ามีรถโดยสารประจำทาง และรถสองแถวบริการ
- ทางน้ำ การคมนาคมทางน้ำโดยเรือยนต์จากท่าวังลุงอำเภอสอด ไปตามลำน้ำปิง ขึ้นฝั่งที่ท่าศูนย์นิคมสร้างตนเองเขื่อนภูมิพล ระยะทาง 40 กิโลเมตร

ทรัพยากรธรรมชาติ

- ป่าไม้ ได้แก่ ไม้สัก ประดู่ เต็ง รัง เหียงหลวง มีป่าสงวนแห่งชาติเนื้อที่ประมาณ 403 ตารางกิโลเมตร
- แร่ธาตุ มีการค้นพบแร่แบไรท์ และฟลูออไรด์ ที่ตำบลโป่งทุ่ง
- สัตว์น้ำบริเวณทะเลสาบดอยเต่า และอ่างเก็บน้ำแม่ตูบมีปลาน้ำจืดอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น ปลานิล ปลาช่อน ปลาเนื้ออ่อน ปลาตะเพียน ปลายี่สก เป็นต้น

อาชีพ

- การเกษตรกรรม โดยมากเป็นการทำนา ปลูกข้าวโพด ข้าวไร่ งาม ฝ้าย พริก ถั่วเหลือง ละหุ่ง อ้อย ยาสูบ กระเทียม หอม และลำไย เป็นต้น
- การปศุสัตว์ ชาวอำเภอดอยเต่าจะเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพเสริม ได้แก่ โคเนื้อ กระบือ สุกร ไก่ และเป็ด สัตว์ที่เลี้ยงมากที่สุดคือไก่ รองลงมาคือโคเนื้อ ซึ่งเลี้ยงแบบปล่อย
- ประชากรบางส่วนประกอบอาชีพประมง โดยอาศัยอยู่บริเวณทะเลสาบดอยเต่า

แหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวและสถานที่สำคัญในอำเภอดอยเต่าได้แก่

- ทะเลสาบดอยเต่า
- พระธาตุดอยเกิ้ง ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 บ้านหนองบัวคำ ตำบลท่าเดื่อ
- พระบาทตะเมาะ ตั้งอยู่หมู่ที่ 9 ตำบลโป่งทุ่ง
- ถ้ำหม้อ ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 บ้านจั่วสูง ตำบลโป่งทุ่ง
- อ่างเก็บน้ำแม่ตูบ ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 บ้านโป่งทุ่ง ตำบลโป่งทุ่ง

(มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย, 2542: 2139-2140)

บริบทชุมชนตำบลดอยเต่า (พื้นที่เป้าหมาย)

1. สภาพทั่วไป

- 1.1 ที่ตั้ง องค์การบริหารส่วนตำบลดอยเต่า ห่างจากที่ว่าการอำเภอดอยเต่าประมาณ 10 กิโลเมตร มีอาณาเขตในการพัฒนาตำบลดอยเต่า ซึ่งประกอบด้วย หมู่บ้านต่าง ๆ รวม 10 หมู่บ้าน คือ
  - หมู่ที่ 1. บ้านถิ่นสำราญ
  - หมู่ที่ 2. บ้านไร่
  - หมู่ที่ 3. บ้านดอยเต่า
  - หมู่ที่ 4. บ้านฉิมพลี
  - หมู่ที่ 5. บ้านแม่ทก
  - หมู่ที่ 6. บ้านสันป่าด้า
  - หมู่ที่ 7. บ้านสันติสุข
  - หมู่ที่ 8. บ้านผาจุก
  - หมู่ที่ 9. บ้านทุ่งคอกช้าง
  - หมู่ที่ 10. บ้านดอยเต่าใต้
- 1.2 พื้นที่ ตำบลดอยเต่ามีพื้นที่ประมาณ 123 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 76,875 ไร่ พื้นที่ทางการเกษตร ประมาณ 22,500 ไร่
- 1.3 จำนวนประชากรและจำนวนครัวเรือน ตำบลดอยเต่ามีประชากรประมาณ 6,834 คน จำนวนครัวเรือน 1,950 ครัวเรือน ประชากรแบ่งเป็นชาย 3,403 และเป็นหญิง 3,431 คน (ข้อมูลได้มาจากการจัดเก็บ จปฐ.ประจำปี พ.ศ. 2544)
- 1.4 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ๆ ในตำบล

เทศบาล	- แห่ง
สุขาภิบาล	- แห่ง
- 1.5 อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	- จดตำบลมีดกาและตำบลท่าเดื่อ อำเภอดอยเต่า
ทิศใต้	- จดตำบลโป่งทุ่ง อำเภอดอยเต่า
ทิศตะวันออก	- จดตำบลโป่งทุ่ง อำเภอดอยเต่าและอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน
ทิศตะวันตก	- ติดตำบลมีดกา อำเภอดอยเต่า

2. สภาพเศรษฐกิจ

2.1 อาชีพ

- เกษตรกร
- รับจ้าง
- ข้าราชการ
- ลูกจ้าง
- ค้าขาย

2.2 หน่วยงานทางด้านธุรกิจ

- ธนาคาร	-	แห่ง
- โรงแรม	-	หลัง
- ปั๊มน้ำมัน	1	แห่ง
- โรงงานอุตสาหกรรม	-	แห่ง
- โรงสี	9	แห่ง
- สหกรณ์การเกษตร	1	แห่ง

3 สภาพทางสังคม

3.1 การศึกษา

- โรงเรียนในระดับประถมศึกษา	6	แห่ง
- โรงเรียนในระดับมัธยมศึกษา	1	แห่ง
- โรงเรียนระดับอาชีวศึกษา	-	แห่ง
- โรงเรียน / สถาบันชั้นสูง	-	แห่ง
- ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน	6	แห่ง

3.2 สถาบัน / องค์การทางศาสนา

- วัด	6	แห่ง
- สำนักสงฆ์	-	แห่ง
- มัสยิด	-	แห่ง
- ศาลเจ้า	8	แห่ง
- โบสถ์ (คริสต์จักร)	-	แห่ง

2.3 การสาธารณสุข

- โรงพยาบาล	-	แห่ง
- สถานีอนามัยในตำบล	3	แห่ง
- สถานที่ขายยาแผนปัจจุบัน	-	แห่ง
- อัตราการมีและ การใช้ส้วมราดน้ำ	100	เปอร์เซ็นต์

2.4 ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

- สถานีตำรวจ	1	แห่ง
- สถานีดับเพลิง	-	แห่ง
- หน่วยบรรเทาสาธารณภัย	-	แห่ง

4 สาธารณูปโภค

4.1 การคมนาคม การคมนาคมเข้าถึงทุกหมู่บ้าน มีถนนลาดยางบางส่วน ส่วนใหญ่เป็นถนนคอนกรีตเสริมไม้ไผ่ และถนนลูกรัง

4.2 การโทรคมนาคม

- ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข	1	แห่ง
- สถานีโทรคมนาคม (โทรศัพท์)	1	แห่ง
- ตู้โทรศัพท์สาธารณะ	6	แห่ง

4.3 การไฟฟ้า งานขยายเขตไฟฟ้าเข้าถึงหมู่บ้าน แต่ยังขาดไฟกึ่งตามแยกต่าง ๆ ในหมู่บ้าน

4.4 แหล่งธรรมชาติ	5	สาย
- ลำน้ำ/ลำห้วย	5	สาย
- บึง/หนองน้ำ	-	แห่ง

4.5 การพัฒนาแหล่งน้ำโดยการก่อสร้าง

- ฝาย	6	แห่ง
- บ่อน้ำตื้น	619	แห่ง
- บ่อโยก	-	แห่ง
- ประปาหมู่บ้าน	10	แห่ง
- ถังเก็บน้ำฝน	2	แห่ง
- อ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก	4	แห่ง

5 อื่น ๆ

5.1 ทรัพยากรธรรมชาติ ไม่มีแหล่งน้ำทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่

5.2 มวลชนจัดตั้ง

- อสม. จำนวน 3 กลุ่ม ประมาณ 136 คน
- ประชาคมแต่ละหมู่บ้านในตำบล 20 คน

สภาพปัญหา ความต้องการ นโยบายและศักยภาพ

1. สภาพปัญหา โดยจำแนกตามยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนา

1.1 ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

- 1.1.1 การคมนาคม
- 1.1.2 แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร
- 1.1.3 การขยายเขตไฟฟ้า
- 1.1.4 เอกสารสิทธิ์ในที่ดิน

1.2 ยุทธศาสตร์ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

- 1.2.1 ปัญหายาเสพติด

1.3 ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

- 1.3.1 การส่งเสริมอาชีพ
- 1.3.2 การตลาด
- 1.3.3 เงินทุนหมุนเวียนเพื่อการเกษตร
- 1.3.4 อาชีพเสริม

1.4 ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาสังคมและชุมชน

- 1.4.1 การศึกษา
- 1.4.2 การสาธารณสุข
- 1.4.3 การว่างงาน
- 1.4.4 ปัญหาเรื่องโรคเอดส์

1.5 ยุทธศาสตร์ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

- 1.5.1 ขยะ
- 1.5.2 การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า

1.6 ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาการบริหารและงานบริการ

- 1.6.1 อำเภอกเลี่ยนที่

1.6.2 อบต.สัญจร

1.6.3 ศูนย์เทคโนโลยีด้านการเกษตร

2. ความต้องการของประชาคม

2.1 ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

2.1.1 การคมนาคม เนื่องจากเส้นทางคมนาคมส่วนใหญ่ภายในหมู่บ้าน เป็นถนนลูกรัง บางฤดูกาลสัญจรไป-มา ไม่สะดวก เนื่องจากน้ำท่วมขังและเป็นหลุมบ่อประชาคมมีความต้องการเส้นทางคมนาคมที่สามารถใช้สัญจรได้ทุกฤดูกาล เพื่อขนส่งพืชผลทางการเกษตร โดยสร้างเป็นถนน ตลล. หรือ คสม.

2.1.2 แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทางการเกษตร แหล่งน้ำจึงมีความสำคัญ ประชาคมมีความต้องการแหล่งกักเก็บน้ำเพื่อใช้ในการเกษตรรวมถึงคลองส่งน้ำเพื่อผันน้ำเข้าสู่พื้นที่การเกษตร

2.1.3 การขยายเขตไฟฟ้า ประชาคมมีความต้องการให้ขยายเขตไฟฟ้าไฟทั่วถึงทุกพื้นที่ ครอบคลุมพื้นที่ทางการเกษตรพร้อมทั้งจะขอให้มีการพิจารณาปรับลดค่ากระแสไฟฟ้าเพื่อใช้ในการเกษตรเพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิต

2.1.4 ประปาหมู่บ้าน ประชาคมต้องการให้จัดสร้างประปาหมู่บ้านเพิ่มเติม พร้อมติดตั้งเครื่องกรองน้ำปรับสภาพน้ำให้มีคุณภาพ

2.1.5 เอกสารสิทธิในที่ดิน ประชาคมส่วนใหญ่มีความต้องการเอกสารสิทธิในที่ดินทำกิน

2.2 ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

2.2.1 ยาเสพติด เป็นปัญหาที่สำคัญต้องการพัฒนาท้องถิ่นประชาคมต้องการให้เจ้าหน้าที่ของรัฐกวาดล้างเข้มงวดจับกุมผู้ผลิต และผู้ค้า ตลอดจนให้มีการส่งเสริมอาชีพสำหรับผู้ว่างงาน และส่งเสริมกีฬาสำหรับเยาวชน เพื่อให้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ห่างไกลจากยาเสพติด

2.3 ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

2.3.1 ส่งเสริมอาชีพ เนื่องจากราษฎรส่วนใหญ่ทำการเกษตร จึงจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจทางด้านวิชาการเกษตรที่ถูกต้อง เพื่อเพิ่มผลผลิต ให้มีคุณภาพและยังเป็นการลดต้นทุนในการผลิตซึ่งประชาคมมีความต้องการที่จะให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ให้การสนับสนุนในเรื่องของการจัดการอบรม ศึกษาดูงาน จัดแปลงสาธิต เพื่อแนะนำการเพาะปลูกพืช

แผนใหม่ ถูกต้องตามหลักวิชาการตลอดจนเผยแพร่ข่าวสารทางวิชาการ หรือแนวทางการเกษตร
แผนใหม่

2.3.2 การตลาด เป็นปัจจัยทางการผลิตอย่างหนึ่ง เนื่องจากผลผลิตไม่มีที่จำหน่าย
หรือกรณีที่เกษตรกรขายผลผลิตได้ในราคาที่ไม่เป็นธรรม

2.3.3 เงินทุนหมุนเวียนเพื่อการเกษตร ประชาคมมีความต้องการให้รัฐสนับสนุนเงินทุน
แก่เกษตรกร โดยให้กู้ยืมในระยะยาว ดอกเบี้ยต่ำหรือปลอดภัยดอกเบี้ย

2.3.4 อาชีพเสริม ประชาคมต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรมวิชาชีพให้
การสนับสนุนแก่กลุ่มต่างๆ พร้อมทั้งจัดหาตลาดรองรับผลผลิต นอกจากนี้รัฐควรให้การสนับสนุน
หรือส่งเสริมเกี่ยวกับหัตถกรรม หรือสิ่งทอท้องถิ่นที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น พร้อมทั้งมีการเผยแพร่
ประชาสัมพันธ์ ซึ่งจะเป็นการอนุรักษ์สิ่งที่มีคุณค่าต่าง ๆ เหล่านั้นไม่ให้สูญหายไปจากท้องถิ่น

2.4 ด้านการพัฒนาชุมชนและสังคม

2.4.1 การศึกษา ตำบลดอยเต๋ามีสถานศึกษา ประมาณ 6 แห่ง บางแห่งขาดวัสดุ
อุปกรณ์และสื่อการเรียน – การสอน ซึ่งเป็นผลเสียต่อการพัฒนาการศึกษา ประกอบกับราษฎรใน
พื้นที่มีฐานะยากจนไม่สามารถส่งบุตรหลานเข้ามาเรียนยังสถานศึกษาได้ ประชาคมมีความ
ต้องการให้รัฐให้การสนับสนุนในเรื่องของทุนการศึกษา อุดหนุนโครงการอาหารกลางวัน และ
อาหารเสริมสำหรับนักเรียน ตลอดจนจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาอุปกรณ์และสื่อการเรียน –
การสอน ให้ทันสมัยครบถ้วน เพื่อพัฒนาการศึกษาควบคู่ไปกับการพัฒนาดิน

2.4.2 การสาธารณสุข ประชาคมต้องการให้รัฐสนับสนุนทางด้านเวชภัณฑ์แก่สถานี
อนามัยประจำหมู่บ้านให้ครบถ้วน มีความพร้อมที่จะให้บริการแก่ราษฎรในพื้นที่ได้อย่างทั่วถึง

2.4.3 การจ้างงาน ราษฎรส่วนใหญ่ขาดแคลนความรู้ทางด้านวิชาชีพ ประชาคมมี
ความต้องการให้รัฐสนับสนุนและส่งเสริมวิชาชีพทางด้านต่าง ๆ โดยจัดการฝึกอบรม พร้อมทั้งจัด
หาวัสดุอุปกรณ์ในการสาธิตและฝึกอบรม

2.5 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.5.1 ขยะ เป็นปัญหาที่สำคัญยิ่งของตำบลดอยเต๋่า เนื่องจากไม่มีสถานที่ทิ้งขยะ
กำจัดขยะเป็นการเฉพาะประชาคมมีความต้องการให้ทางราชการโดยเฉพาะกรมป่าไม้ได้พิจารณา
จัดหาสถานที่บริเวณป่าสงวน กรณีป่าเสื่อมโทรมทางไกลชุมชนโดยไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม
เพื่อใช้เป็นสถานที่จัดเก็บขยะ

2.5.2 การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า เนื่องจากพื้นที่ของตำบลดอยเต่ามีพื้นที่บางส่วนเป็นป่าไม้จึงมีปัญหาในเรื่องของการลักลอบตัดไม้บ้างพอสมควร ในส่วนที่ประชาคมต้องการให้เจ้าหน้าที่ของรัฐกวาดขันจับกุมอย่างจริงจัง เพื่อให้ปัญหาดังกล่าวหมดไปจากพื้นที่

2.6 ด้านอื่น ๆ

2.6.1 ด้านการพัฒนาการบริหาร ประชาคมมีความต้องการในการจัดการอำเภอกเลี่ยนที่เพื่อออกให้บริการเกี่ยวกับงานด้านต่าง ๆ แก่ราษฎรในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอเป็นประจำทุกเดือน

2.6.2 ด้านการพัฒนาทางด้านวิชาการ เนื่องจากราษฎรส่วนใหญ่ทำการเกษตรกรบริการด้านวิชาการเกษตรจึงนับว่ามีความสำคัญยิ่ง ในการให้ความรู้ความเข้าใจแก่เกษตรกร ที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีแผนใหม่ รวมถึงมีความต้องการให้นักวิชาการเกษตรออกให้บริการแก่เกษตรกรในพื้นที่เพาะปลูก ตลอดจนให้คำแนะนำที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ

3. นโยบาย

3.1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด (ที่เกี่ยวข้องกับตำบล)

ระหว่าง พ.ศ. 2540 – 2544 ประเทศไทยได้ใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 เป็นแผนแม่บทในการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้ ในระดับจังหวัด อำเภอได้มีการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัด 5 ปี (พ.ศ. 2540 – 2544) โดยให้การจัดทำแผนพัฒนาจังหวัด 5 ปี ได้ใช้ข้อมูลจากแผนพัฒนาอำเภอ 5 ปี (พ.ศ. 2540 – 2544) เป็นข้อมูลหลักในการวางแผน ซึ่งแผนพัฒนาอำเภอ 5 ปี จะสิ้นสุดในปี 2544 ดังนั้น จึงมีความจำเป็นจะต้องสั่งการให้อำเภอ / กิ่งอำเภอ ทุกแห่ง จัดทำแผนพัฒนาอำเภอ 5 ปี (พ.ศ. 2545 – 2549) ในปี 2544 เป็นการล่วงหน้าเพื่อใช้เป็นข้อมูลหลักในการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัด 5 ปี (2545 – 2549) ต่อไป

1.2 แนวทางพัฒนาอำเภอ (ที่เกี่ยวข้องกับตำบล)

ในการจัดทำแผนพัฒนาอำเภอ 5 ปี (พ.ศ. 2545 – 2549) ให้สอดคล้องกับแผนเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) และสอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัด 5 ปี (พ.ศ. 2545 – 2549) เป็นฐานข้อมูลในการจัดทำแผนพัฒนาอำเภอประจำปี 2545 และในการจัดทำแผนพัฒนาอำเภอ 5 ปี (พ.ศ. 2545 – 2549) ได้จัดกระบวนการวางแผนระดับหมู่บ้าน รวมถึงตำบลด้วย โดยเน้นประชาคมในระดับต่าง ๆ เป็นหลัก

ดังนั้น ยุทธศาสตร์กับพัฒนาจังหวัด จะสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาอำเภอ และแนวทางของการพัฒนาอำเภอ จะสอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของประชาชนในระดับตำบล และหมู่บ้าน มีความเชื่อมโยงกันตั้งแต่ในระดับหมู่บ้านจนถึงระดับจังหวัด

4. ศักยภาพของตำบล

4.1 ศักยภาพขององค์การบริหารส่วนตำบล

4.1.1 จำนวนบุคลากร

บุคลากร	จำนวน	9 คน
ตำแหน่งในสำนักงานปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล	จำนวน	3 อัตรา
ตำแหน่งในส่วนการคลัง	จำนวน	2 อัตรา
ตำแหน่งในส่วนโยธา	จำนวน	1 อัตรา
ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ตามโครงการ มพข.	จำนวน	3 อัตรา

4.1.2 ระดับการศึกษา

ประถมศึกษา	-	คน
มัธยมศึกษา + อาชีวศึกษา	6	คน
ปริญญาตรี	3	คน
สูงกว่าปริญญาตรี	-	คน

4.1.3 รายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบล

ประจำปีประมาณ พ.ศ. 2543 เป็นเงิน 3,323,413.58 บาท แยกเป็น
รายได้ที่องค์การบริหารส่วนตำบลเก็บเอง เป็นเงิน 275,731.12 บาท
รายได้ที่ส่วนราชการต่างๆ เก็บให้ เป็นเงิน 1,016,905.46 บาท
เงินอุดหนุนจากรัฐบาล เป็นเงิน 2,030,117 บาท

4.2 ศักยภาพของชุมชนและพื้นที่

- ไฟฟ้าทั่วถึงทุกหมู่บ้าน แต่ยังขาดไฟกิ่งแยกต่าง ๆ
- หมู่บ้านมีระบบประปาหมู่บ้าน แต่ปริมาณน้ำยังไม่เพียงพอกับความต้องการ
- แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรยังไม่เพียงพอต่อการเพาะปลูกของราษฎร
- โทรศัพท์สาธารณะยังไม่ทั่วถึงทุกหมู่บ้าน
- เส้นทางคมนาคมทั่วถึงทุกหมู่บ้าน การสัญจรจะมีปัญหาในช่วงฤดูฝนเพราะถนนส่วนใหญ่เป็นถนนลูกรัง จะมีน้ำท่วมขัง สภาพถนนเป็นหลุมเป็นบ่อ

(องค์การบริหารส่วนตำบลดอยเต่า, 2545: 1 – 7)

ประวัติศาสตร์ชุมชน

อำเภอดอยเต่าเป็นอำเภอหนึ่งในจำนวน 22 อำเภอ กับ 2 กิ่งอำเภอของ จังหวัดเชียงใหม่ มีประวัติความเป็นมาดังนี้ คือเดิมเป็นตำบลหนึ่งในความปกครองของ อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ในปี พ.ศ.2506 กรมประชาสงเคราะห์กระทรวงมหาดไทย มีโครงการอพยพราษฎรออกจากเขตนํ้าท่วมเหนือเขื่อนภูมิพลตามโครงการสร้างเขื่อนภูมิพลที่อำเภอสามเงา จังหวัดตาก ซึ่งจะทำให้พื้นที่เหนือเขื่อนอันประกอบด้วย ตำบลมีดกาและตำบลท่าเตื่อ ในเขตอำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ เนื้อที่รวมแล้วประมาณ 11,515 ไร่ อยู่ในเขตนํ้าท่วม

ชาวบ้านซึ่งอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน 2 ตำบลข้างต้นรวมแล้ว 12 หมู่บ้าน 2,363 ครอบครัว จึงต้องอพยพไปอยู่ในที่ดินจัดสรรของนิคมสร้างตนเองเหนือเขื่อนภูมิพล ในเขตตำบลดอยเต่า อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่

ต่อมา กระทรวงมหาดไทยเห็นว่านิคมแห่งนี้มีจำนวนบ้านเรือนและราษฎรที่ค่อนข้างมาก อีกทั้งตั้งอยู่ห่างไกลจากที่ว่าการอำเภอฮอด การคมนาคมไม่สะดวก ทำให้การปกครองเป็นไปได้ยาก จึงยกฐานะตำบลดอยเต่าขึ้นมาเป็น “กิ่งอำเภอดอยเต่า” เมื่อวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ.2515 ต่อมา เมื่อวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ.2522 กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศพระราชกฤษฎีกายกฐานะกิ่งอำเภอดอยเต่าขึ้นเป็น “อำเภอดอยเต่า” จนกระทั่งปัจจุบัน (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย, 2542: 2138)

ตำนานและคำบอกเล่า

บุคคลเป็นจำนวนมากอยากทราบว่า คำว่า “ดอยเต่า” นี้มีประวัติความเป็นมาอย่างไร บางคนก็เข้าใจว่าพื้นที่แห่งนี้มีดอยหรือภูเขารูปร่างคล้ายเต่า จึงเรียกว่า “ดอยเต่า” (ภาษาท้องถิ่นพื้นเมืองเหนือเรียกภูเขาวว่า “ดอย”) บ้างก็ว่าตามภูเขาหรือดอยในท้องที่นี้แต่เก่าก่อนนานมาแล้วเต่าคลานตัวมเตี้ยมไปหมด จึงเรียกตามที่พบเห็นแต่เต่าว่า “ดอยเต่า”

อย่างไรก็ตาม มีตำนานเล่าไว้สืบต่อกันมาว่า

กาลครั้งหนึ่งเมื่อสมัยพุทธกาลที่สมเด็จพระพุทธเจ้ายังมีพระชนมชีพอยู่ ได้เสด็จจาริกเทศอบรมสั่งสอนเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปตามชมพูทวีป และได้เสด็จมาถึงดินแดนแห่งนี้ (ท้องที่

อำเภอดอยเต่า) ได้มาหยุดพักประทับแรมเทศนาสั่งสอนประชาชน ณ สถานที่ที่เป็นเนินเล็ก ๆ ภายใต้มันไม้ใหญ่อากาศเย็นสบาย ซึ่งไม่ห่างไกลจากหมู่บ้านมากนัก (เนินนี้ตามทางสันนิษฐาน อยู่ใกล้หมู่บ้านดอยเต่าในปัจจุบันนี้) เมื่อประชาชนทราบข่าว ต่างคนก็มีความปิติยินดีเป็นล้นพ้น ก็ได้เตรียมปัจจัยไทยทานนำมาถวาย เมื่อพระพุทธองค์ทรงรับภัตตาหารปัจจัยไทยทานแล้ว สังเกตเห็นว่า สิ่งของที่ประชาชนนำมาถวายนั้นมี “มะเดื่อ” (แตงโม) มากกว่าสิ่งของอื่นทั้งหมด พระพุทธองค์จึงทรงทำนายและตรัสกับประชาชนที่นำเอาสิ่งของมาถวายว่า “ดูกร” ท่านทั้งหลาย ดินแดนแห่งนี้อุดมด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร ต่อไปภายภาคหน้าจะเจริญรุ่งเรืองเป็นบ้านเป็นเมือง และขอตั้งชื่อสถานที่แห่งนี้ว่า “ดอนเต้า” (ดอนคือเนินเล็ก ๆ “เต้า” คือ “มะเดื่อ” หรือ “แตงโม”) คำว่า ดอนเต้า เรียกขานกันมาตั้งแต่บัดนั้นนาน ๆ เข้าก็เรียกเพี้ยนไปเป็น “ดอยเต่า” จนปัจจุบันนี้ และชื่อดอยเต่าก็เป็นชื่อหมู่บ้านหนึ่งของตำบลดอยเต่า เป็นหมู่บ้านดั้งเดิมมีประชาชนอาศัย อยู่หนาแน่น

นอกเหนือจากคำทำนายที่กล่าวแล้วข้างต้น พระพุทธองค์ยังทรงทำนายต่อไปอีกว่าดินแดนนี้มีแม่น้ำสายใหญ่ไหลผ่านสองข้างฝั่งแม่น้ำอุดมสมบูรณ์ดี ในกาลข้างหน้าจะมีเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงไป ผู้คนที่อยู่ริมสองข้างฝั่งแม่น้ำนี้จะถูกรบกวณ จะมีพญานาคตัวใหญ่มาขวางกั้นลำน้ำแห่งนี้ไว้ และจะมีสำเภาเงินสำเภาทองวิ่งขึ้นวิ่งลงเป็นประจำ ตรานั้นดินแดนแห่งนี้จะเป็นเมืองที่เจริญรุ่งเรืองในแว่นแคว้นนี้

ถ้าวิเคราะห์คำทำนายก็จะเห็นได้ว่า เมื่อมีการสร้างเขื่อนภูมิพลที่อำเภอสามเงาจังหวัดตาก ปิดกั้นลำน้ำปิง ทำให้เกิดเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่เหนือเขื่อนขึ้นมา จนถึงอำเภอฮอด ประชาชนที่มีถิ่นฐานอยู่เดิมริมสองฝั่งแม่น้ำปิง ต้องอพยพหนีน้ำท่วมเข้ามาอยู่ในบริเวณที่จัดสรรของนิคมสร้างตนเองเขื่อนภูมิพล จึงเกิดชุมชนขึ้นอย่างหนาแน่น บริเวณอ่างเก็บน้ำอุดมไปด้วยปลานานาชนิด ประชาชนบางกลุ่มบางหมู่ ได้ยึดเป็นอาชีพจับปลาขาย มีการสัญจรไปมาติดต่อกันโดยทางเรือ ยิ่งไปกว่านั้นยังได้มีกิจการท่องเที่ยวภายในอ่างเก็บน้ำ มีเรือขนาดใหญ่และเรือแพ มีภัตตาคารลอยน้ำ ดอยเต่ากลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่ง มีความเจริญเรื่อย ๆ มา สมดังคำทำนายที่พระพุทธองค์ได้ทำนายไว้ (สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัย เชียงใหม่, 2527: 6-7)

วัฒนธรรมการใช้ผ้า

ชาวบ้านในอำเภอดอยเต่าส่วนใหญ่เป็นคนพื้นเมือง โดยเฉพาะตำบลดอยเต่าซึ่งประกอบด้วยหมู่บ้านจำนวน 10 หมู่บ้าน มีประชากรประมาณ 6,834 คน (จปฐ 2544, อ้างแล้ว) ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการเกษตร และรับจ้างส่วนอาชีพเสริมที่ชาวบ้านทำกันเป็นงานที่ชาวบ้านใช้ทักษะความชำนาญที่ได้รับการถ่ายทอดกันมาจากบรรพบุรุษชาวบ้านที่เป็นหญิง จะรับจ้างทอผ้าอยู่กับบ้าน หรือทอผ้าไว้ใช้เอง ซึ่งจากการศึกษาของอัจฉรา สโรบล(2544) พบว่าสังคมของชาวล้านนาเป็นสังคมที่มีค่านิยม และศิลปะพื้นบ้านที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น วัฒนธรรมการใช้ผ้าแต่เดิมผ้าที่ใช้ในครัวเรือนต้องปั่น และทอโดยผู้หญิงในครอบครัว เพื่อใช้นุ่งห่ม และจากคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ในตำบลดอยเต่าบอกว่าสมัยก่อนมีการนำผ้าที่มีอยู่ไปแลกเปลี่ยนสิ่งของที่จำเป็นในการดำรงชีวิตได้ด้วย

การทอผ้าจึงเป็นคุณสมบัติของหญิงชาวล้านนาที่ใช้ผ้าเป็นสื่อทางจิตใจ เช่น หญิงสาวทอผ้าเช็ดให้ชายหนุ่มที่ตนสนใจนอกจากนี้ชาวล้านนาที่ความเชื่อที่ว่าผ้านั้นนอกจากใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม แล้วผ้ายังมีความหมายในลักษณะความเชื่อต่างๆ แฝงอยู่ด้วยเสมอ การใช้สีและการตกแต่งลวดลายนอกจากให้ความสวยงามแล้วยังมีความหมายเกี่ยวกับความดีงามอยู่ด้วย การออกแบบของลวดลายมีความเป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น เช่น ลวดลายที่มีการถ่ายทอดสืบกันมาจากบรรพบุรุษ ลายขื่นตีนจก หรือการเก็บรักษาผ้าเพื่อเป็นสิ่งเตือนใจให้ระลึกถึงผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว อย่างไรก็ตามผ้ายังแสดงถึงค่านิยมที่สะท้อนจากสภาพสังคมแสดงให้เห็นถึงความมีหน้ามีตาในสังคม ทำให้เกิดการแข่งขัน การรักสวยรักงามขึ้นมา ทำให้เกิดการสร้างสรรค์ ประดิษฐ์ คิดค้นลวดลายที่แสดงถึงฝีมือ และความชำนาญ

นอกจากนี้ผ้ายังแสดงถึงฐานะของคนได้ เช่น ผู้หญิงที่มีฐานะดีจะใส่ขิ่นที่มีเชิงงามวิจิตรแบบเรียกว่า “ตีนจก” ผู้หญิงจากครอบครัวชั้นสูงจะนุ่งขิ่นมีลวดลายขวางเป็นแถบ และมีเส้นดินทองตกแต่งแซมอยู่ หรือไม่ก็แต่งเชิงด้วยตีนจกส่วนผ้าขิ่นคนธรรมดา มักจะเป็นลวดลายขวางเป็นแถบธรรมดา เชิงจะเป็นสีใดสีหนึ่ง (อัจฉรา สโรบล, 2544:5) นอกจากผ้าจะมีความจำเป็นในชีวิตประจำวันของคนโดยใช้เป็นเครื่องแต่งกาย ใช้เป็นผ้าห่ม ใช้เป็นผ้าปูที่นอนแล้วในสมัยก่อน ผ้ายังมีความสำคัญ และเกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรมของคนตั้งแต่การเกิด การบวช การแต่งงาน การตาย ดังจะเห็นได้จาก การใช้ผ้าสีในพิธีกรรม การสืบทอดกรรม สืบทอดบ้าน สืบทอดเมือง ซึ่งวัฒนธรรมความเชื่อนี้เห็นเด่นชัดมากในพิธีสืบทอดเมืองเชียงใหม่ มีการใช้ผ้าสีแดงจึงน่าจะเกี่ยวข้องกับชีวิต ผ้าสีขาวหมายถึงความบริสุทธิ์ คือการต่อชีวิตให้บริสุทธิ์สะอาด ส่วนสีเหลือง แดง และสีเขียว ใช้ในวัฒนธรรมการจะสร้างบ้านใหม่ขึ้นบ้านใหม่ ซึ่งเป็นสีประจำทิศของท้าวทั้งสี่ การ

ใช้สีย้อมผ้ามีการนำพืชหรือวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นมาใช้เป็นวัตถุดิบ ซึ่งการย้อมต้องอาศัยทักษะ และความชำนาญ

ก่อนที่ผลผลิตออกมาเป็นผืนผ้า จะต้องผ่านกระบวนการต่างๆ หลายขั้นตอน และวัตถุดิบที่สำคัญในการผลิตคือ ฝ้าย ในสมัยก่อนภาคเหนือของประเทศไทยมีการปลูกฝ้ายกันมาก การทอผ้าฝ้ายมีขั้นตอนตั้งแต่ การปลูก การเก็บเกี่ยว การปั่น การทอ การย้อมสีฝ้าย และการเย็บทุกขั้นตอน มีการแบ่งหน้าที่ตามครอบครัว และหมู่บ้าน อุปกรณ์ที่สำคัญในการทอผ้าในส่วนที่ต้องใช้ในการทอ คือ กี่ ซึ่งมีโครงสร้างเป็นแบบเสาและคานา ประกอบด้วยเสา 4 เสา มีคานาพาดมีที่นั่งทอสถานที่ตั้งแต่ของกี่ส่วนใหญ่ตั้งไว้ใต้ถุนบ้าน

ส่วนก๊ี่ที่เป็นเส้นยืนหรือที่เรียกว่า เครื่องทอ ซึ่งอยู่ในขณะทำการทอ เรียกว่าทอ และอุปกรณ์อื่นๆ ทำขึ้นเองภายในครัวเรือน

อุปกรณ์ในการทำฝ้ายเมือง หรือฝ้ายขึ้นด้วยมือมีดังนี้คือ

1. อีด
2. จ่าลุ่น และก้ง
3. ไม้พันหางฝ้าย
4. ผีเยน
5. เปี้ย

วิธีการทำฝ้ายเมือง เริ่มจากการนำฝ้ายที่เก็บมาจากต้น นำออกมาตากแดดเพื่อไล่ความชื้น และแมลงที่ติดมา จากนั้นทำการหีบเอาเมล็ดฝ้ายออกโดยใช้อุปกรณ์ที่มีชื่อว่า อีด(หีบฝ้าย) ในขณะทำการอีดนั้น ฝ้ายควรตากแดดตลอดเวลา จากนั้นนำฝ้ายที่แยกเมล็ดออกแล้วนำไปดัด หรือยิงให้ฟูจนคล้ายสำลิดด้วยเครื่องมือที่มีชื่อว่า จ่าลุ่น และก้งยิงฝ้าย โดยจ่าลุ่นทำหน้าที่ป้องกันฝ้ายไม่ให้ฟูกระจายในขณะที่ดัด ส่วนก้งมีลักษณะคล้ายธนูใช้ดัดฝ้ายจนขึ้นฟู เมื่อได้ปุยฝ้ายที่ฟูเต็มที่แล้วนำไปพันเป็นหลอดกับไม้พันฝ้าย เรียกว่า การมัดหางฝ้าย หรือเรียกว่า ผัดลูกหลี่ เมื่อได้หางฝ้ายมีลักษณะเป็นหลอดแล้ว นำไปปั่นเป็นเส้นโดยใช้อุปกรณ์ที่มีชื่อเรียกว่าผีเยน ในการปั่นเป็นเส้นด้ายเกิดจากการหมุนกงผีเยนด้วยมือขวามือ ซ้ายลากหางฝ้ายเข้าหาลำตัว การหมุนกงผีเยนจะหมุนตามเข็มนาฬิกา จากนั้นหมุนกงผีเยน กลับเล็กน้อย พร้อมกับยกมือซ้ายที่ถือหางฝ้ายขึ้นค่อยๆ ปล่อยให้เส้นฝ้ายเก็บเข้าเหล็กในเมื่อปั่นจนได้เส้นฝ้ายเต็มเหล็กไหแล้ว ใช้อุปกรณ์ที่เรียกว่าเปี้ย นำฝ้ายออกจากเหล็กไนมามาเก็บไว้ในเปี้ย เมื่อนำฝ้ายออกจากเปี้ยจะได้ฝ้ายเป็นใจหรือบ่วงหลายๆ ใจจำนวนรวมกันเรียกว่าปัด ฝ้ายเมืองส่วนใหญ่ใช้เป็นเส้นด้ายพุ่ง เนื่องจากมีความฟูนุ่ม

เวลาทอเป็นผืนผ้าจะมีผิวสัมผัสที่นุ่ม เนื้อผ้ามีความหนาและคงทนมากกว่าผ้าที่ผลิตจากโรงงาน (อ้อมจิต กันทาใจ, 2535)

ปัจจุบันนี้ค่านิยมที่กล่าวมาข้างต้น เปลี่ยนแปลงจนแทบจะหมดไปจากสังคม และจากสภาพสังคมที่มีการติดต่อกับสังคมอื่นๆ ตลอดจนความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีด้านการสื่อสาร การคมนาคม ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต จากสภาพความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายมาเป็นการแข่งขันกัน ทำให้ไม่มีเวลามากคำนึงถึงศิลปะความงาม ความประณีตต่างๆ สิ่งใดทำได้เร็ว และมีผลตอบแทนมากก็ยิ่งดี ละเลยสิ่งที่มีแม้จะมีความสำคัญอย่างมากมาแต่อดีต ไม่มีการสืบทอดกันไว้เช่น การใช้ฝ้ายจากอุตสาหกรรมแทนการปั่นฝ้าย ใช้สีเคมีแทนสีธรรมชาติ ลวดลายดั้งเดิมสูญหายไป ทำให้หลายฝ่ายเกิดความสนใจ หาแนวทางในการอนุรักษ์สิ่งเหล่านี้ไว้ มีการรวมกลุ่มแม่บ้านทอผ้าในท้องถิ่นต่างๆ ทำให้เกิดการตื่นตัวกันขึ้นอีกครั้ง

บทที่ 3

กระบวนการวางแผนและดำเนินการ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ทำการศึกษาเพื่อตอบคำถามวิจัยหลักและวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งกลุ่มคนเป้าหมายของการทำวิจัยครั้งนี้จะเป็นชาวบ้านที่มีความยินดีและสมัครใจที่จะเข้าร่วมกันทำงานวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งในการทำงานร่วมกันเมื่อทำกันไปสักระยะหนึ่งแล้วชาวบ้านจะรู้จักกันสยใจค่อนข้างมากขึ้น ดังนั้นสมาชิกจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่บ้าง อาทิ ประธานกลุ่มในช่วงแรกประธานกลุ่มคือ นายขาว ลินธิ ต่อมาเปลี่ยนเป็น นางอัมพร แดงโน ส่วนสมาชิกจะมีดังนี้

1. นายสุภกร มณีภาค	ประธานโครงการ
2. นางอัจฉรา สโรบล	ทีมวิจัย
3. นางอัมพร แดงโน	ทีมวิจัย ประธานกลุ่ม หมู่ 6 ตำบลดอยเต่า
4. นางบุญศรี แก้วยะ	ทีมวิจัย หมู่ 10 ตำบลดอยเต่า
5. นางกองมา ไหวยะ	ทีมวิจัย หมู่ 3 ตำบลดอยเต่า
6. นางสุคำ ยศศรี	ทีมวิจัย หมู่ 10 ตำบลดอยเต่า

ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งขณะนี้บางคนเป็นสมาชิกของกลุ่มทอดผ้าดอยเต่า

1. นางศรีวรรณ ทาคำ หมู่ 6 ตำบลดอยเต่า
2. นางตอง เปียงตะ หมู่ 10 ตำบลดอยเต่า
3. นางแก้ว แบนถี หมู่ 6 ตำบลดอยเต่า
4. นางสุแก้ว แก้วปา หมู่ 6 ตำบลดอยเต่า
5. นางจันดา แดงบุญ หมู่ 6 ตำบลดอยเต่า
6. นางจันดา โลแก้ว หมู่ 6 ตำบลดอยเต่า
7. นางศรีพรรณ อ้ายล้อม หมู่ 6 ตำบลดอยเต่า
8. นางป๋อง บึงยา หมู่ 6 ตำบลดอยเต่า

นอกจากนี้องค์กรที่ให้การสนับสนุนในการทำวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบลดอยเต่า โรงเรียนชุมชนบ้านดอยเต่า และพัฒนาการอำเภอดอยเต่า อีกทั้งยังมีวิทยากรในชุมชน คือ นางดี ตีบใจ สอนด้านการย้อมสีคราม นางจันทร์สม จันทร์แรง ประธานกลุ่มทอด

ผ้าบ้านน้อย อำเภอดอยเต่า สอนด้านการย้อมสีจากธรรมชาติจากมะเกลือ ไม้ดู่ มะพร้าวไฟ นางหล่อ บงตัน ประธานกลุ่มทอผ้าบ้านโป่งคำ จังหวัดน่าน สอนด้านการย้อมสีจากใบหูกวาง ใบสัก ใบฮ่อม ครั่ง เมล็ดคำแสด นางจันคำ โป่งเงิน ประธานกลุ่มทอผ้าบ้านหลายแก้ว แนะนำ เรื่องการจัดการกลุ่มและเทคนิคการย้อมมะเกลือ และวิทยากรจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผู้ช่วย ศาสตราจารย์ ดร.อนันตเสวก เหวซึ่งเจริญ ได้แนะนำเทคนิคการย้อมสีมะเกลือ ย้อมครั่ง และ เปลือกมังคุด

สถานที่ ในการดำเนินการวิจัย ในช่วงแรกใช้พื้นที่ที่เป็นที่ดินว่างเปล่าของผู้ที่เข้าร่วม โครงการในช่วงแรกๆ คือ คุณอุไรวรรณ แดงบุญ หมู่ 3 ตำบลดอยเต่า ดำเนินการประมาณ 6 เดือนแรก ต่อมาย้ายที่ทำการไปที่บ้านของนางอัมพร แดงโน หมู่ 6 ตำบลดอยเต่า จังหวัด เชียงใหม่ จนเสร็จสิ้นโครงการ

ขั้นตอนการดำเนินงาน ได้ดำเนินการโดยมีขั้นตอนการจัดกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสิ่งทอของกลุ่มสตรีบ้านดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ในการศึกษาได้จัดกิจกรรมเก็บรวบรวมข้อมูล ดังต่อไปนี้

1. คณะวิจัยและผู้เข้าร่วมโครงการจัดเวทีพูดคุยเพื่อทำความเข้าใจของวัตถุประสงค์ ของโครงการและสิ่งที่คาดว่าจะให้เกิดขึ้นในชุมชนดอยเต่า

2. คณะวิจัยทำการเก็บข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านเกี่ยวกับสภาพทางสังคม การปกครองเศรษฐกิจและปัญหาของชุมชน โดยได้ใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากองค์การบริหารส่วนตำบล ส่วน ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาด้านสิ่งทอหรือการทอผ้าได้จัดเวทีสนทนากลุ่มแลกเปลี่ยนประสบการณ์ กันระหว่างสมาชิกและผู้รู้ในชุมชนที่สามารถทอวาดลายดั้งเดิมได้

3. เก็บข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการทอผ้าและประสบการณ์การทอผ้าวาดลายดั้งเดิม ทั้ง 7 ลาย คือ ลายเกล็ดเต่า ลายไกล (ลายเกย) ลายขึ้นแสง ลายยกมุก ลายดีดกน้อย ลายดีดก ใหญ่ ลายสอง และตกลงกันที่จะฟื้นฟูวาดลายผ้าทั้ง 7 ลาย โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับสมาชิก และผู้รู้ในชุมชนจำนวน 9 คน

4. ตามหาพิมพ์วาดลายดั้งเดิมทั้ง 7 ลาย โดยการขอยืม และขอเช่าจากผู้เฒ่าผู้แก่ที่ เก็บพิมพ์ไว้

5. จัดเวทีประชุมกลุ่มสมาชิกและคณะวิจัยเพื่อวางแผนการทำงานปฏิบัติการและผู้รับผิดชอบทอลวดลายดั้งเดิม ตั้งแต่การหาวัสดุในการย้อมสี อุปกรณ์การย้อมสี เช่น ส้อมเกลือบ สีมะพร้าวไฟ สีไม้ดู สีไม้ฝาง สีมะริดไม้ อุปกรณ์ในการเตรียมด้าย เช่น เข็ม 2 อัน ที่จวนด้าย 1 อัน กิโบราณ 2 หลัง

6. ปฏิบัติการทดลองย้อมสีจากธรรมชาติและทอลวดลายดั้งเดิมทั้ง 7 ลาย

7. จัดเวทีตรวจวิเคราะห์ลวดลายดั้งเดิมทั้ง 7 ลาย โดยผู้รู้ในลวดลายแต่ละลาย และวางแผนปฏิบัติการฟื้นฟูลวดลายดั้งเดิมและถ่ายทอดให้สมาชิก

8. ปฏิบัติการฟื้นฟูการทอลวดลายดั้งเดิม 7 ลาย และถ่ายทอดให้กับสมาชิก โดยผู้รู้ในลวดลายแต่ละลาย

9. จัดเวทีสรุปผลงานปัญหาและตรวจวิเคราะห์ความถูกต้องของลวดลายดั้งเดิมทั้ง 7 ลาย และได้ผ้าลวดลายดั้งเดิม อย่างละ 1 ชิ้น ทั้งหมด 7 ลาย จำนวน 7 ชิ้น

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อพัฒนาระบบการผลิต การจัดการวัตถุดิบและการออกแบบผลิตภัณฑ์สิ่งทอของกลุ่มสตรีทอผ้าบ้านดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่

ได้จัดเวทีสนทนากลุ่มระหว่างสมาชิกและทีมวิจัยเพื่อวางแผนการพัฒนาระบบการผลิตตั้งแต่การย้อมสีจากธรรมชาติ การจัดการวัตถุดิบ กระบวนการพัฒนาเป็นรูปแบบเอกลักษณ์ การวางรูปแบบผลิตภัณฑ์การแปรรูป และการวางแนวทางการตลาด โดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. จัดอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการเตรียมวัตถุดิบและกระบวนการย้อมสีจากธรรมชาติกับกลุ่มทอผ้าบ้านโป่งดำ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน

2. จัดเวทีสรุปงานและปัญหาจากการอบรมเชิงปฏิบัติการ

3. จัดอบรมปฏิบัติการเชิงเทคนิคเกี่ยวกับการย้อมสีจากธรรมชาติร่วมกับวิทยากรจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

4. จัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ด้านการแปรรูปและด้านการตลาดกับกลุ่มศรีบัวเงิน กลุ่มบ้านท่าเตี๋ย กลุ่มหนองอาบช้าง

5. ทำการสำรวจพืชพันธุ์ไม้ที่เป็นวัตถุดิบในการย้อมสีในท้องถิ่นและนำพันธุ์ไม้ที่ให้สีการย้อมมาปลูกเก็บรักษาพันธุ์ ขยายพันธุ์ ตามความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่

6. จัดเวทีประชุมกลุ่มวางแผนการวางรูปแบบเอกลักษณ์และผลิตภัณฑ์การแปรรูป

7. ปฏิบัติการทอรูปแบบเอกลักษณ์ของกลุ่มและผลิตภัณฑ์ในรูปแบบต่างๆ

8. จัดเวทีตรวจสอบความถูกต้องของชิ้นงานเอกลักษณ์ในด้านของสีย้อม การทอเส้นด้าย ร่วมกันระหว่างสมาชิกและผู้รู้

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อพัฒนาอาชีพกลุ่มทอผ้าบ้านดอยเต่าให้มีความสามารถในการวางแผนด้านการตลาดของกลุ่มได้

กิจกรรมการวางแผนด้านการตลาดได้ปฏิบัติ ไปพร้อมๆ กับการวางแผนการวางรูปแบบผลิตภัณฑ์การแปรรูปเพื่อจะได้ทราบถึงความต้องการการตลาด ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. จัดเวทีประชุมกลุ่มสมาชิกและผู้รู้เรื่องการวางแผนด้านการตลาด และการจัดการกลุ่ม เช่น การจัดแสดงสินค้า การสร้างเครือข่ายด้านกำลังการผลิตและการตลาดการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบของคณะกรรมการกลุ่ม

2. จัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ในเรื่องการสร้างเครือข่ายด้านการตลาด ด้านกำลังการผลิตและการจัดการกลุ่มกับประธานกลุ่มของกลุ่มทอผ้าบ้านท่าเตื่อ กลุ่มทอผ้าบ้านห้วยแก้ว กลุ่มบ้านนาคอเรือ

3. จัดเวทีประชุมกลุ่มสมาชิก ผู้รู้ร่วมกับผู้อำนวยการ ครู อาจารย์ของโรงเรียนชุมชนบ้านดอยเต่า โดยการสนทนาในเรื่องการถ่ายทอดการเรียนรู้ภูมิปัญญาด้านทอผ้าสู่เยาวชน เพื่อเป็นการอนุรักษ์ และการสร้างเครือข่ายด้านกำลังการผลิตตลอดจนนำไปสู่การพัฒนาเป็นอาชีพเสริมได้

4. ประชุมกลุ่มสมาชิกและอาจารย์ที่รับผิดชอบ เพื่อวางแผนการจัดการเรียนการสอน การถ่ายทอด ภูมิปัญญาด้านทอผ้า จากผู้รู้สู่เยาวชน

5. ปฏิบัติการการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากผู้รู้สู่เยาวชน

6. จัดเวทีประชุมสรุปงาน และตรวจสอบความถูกต้องของผลผลิตผ้าและข้อมูลจากการสัมภาษณ์

บทที่ 4

ศึกษาและฟื้นฟูพลูดลาย

เมื่อประมาณต้นปี พ.ศ.2545 ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลดอยเต่า โดย คุณศุภกร มณีภาค ได้หารือกับนักวิชาการที่มีความชำนาญทางด้านผ้าหรือสิ่งทอกับภาควิชามนุษย์สัมพันธ์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยได้รับคำแนะนำให้หารือกับ ผู้ช่วยศาสตราจารย์อรรจนา สโรบล มีประเด็นที่พูดคุยกันขึ้นต้นว่า “ชาวบ้านชุมชนดอยเต่ามีการทอผ้ากันอยู่แล้ว” แต่เป็นการทอผ้าโดยการรับจ้างทอเป็นอาชีพเสริม โดยรับฝ้ายมาจากพ่อค้าคนกลางที่รับ order มาแล้วมาจ้างชาวบ้านในดอยเต่าทอ ดังนั้นชาวบ้านต้องการให้ทาง อบต. ช่วยเหลือในด้านทุนสนับสนุน อบต. ได้เสนอแนะว่าถ้าไม่มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรม ไม่สามารถของบประมาณสนับสนุนได้ จึงปรึกษากันว่าควรจะมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมเกี่ยวกับการทอผ้า มีการถ่ายทอดกันต่อไป มีเอกลักษณ์ มีตลาดรองรับ มีการพัฒนาเรื่องของผลิตภัณฑ์ ด้านสีย้อมผ้า และพลูดลายผ้า ด้วยเหตุนี้ อบต. จึงได้นัดประชุมคณะกรรมการร่วมกับชาวบ้านที่สนใจงานทอผ้า นักวิชาการ และตัวแทนผู้ประสานงานของ สกว. เพื่อพูดคุย ปรึกษาหารือความเป็นไปได้ในการจัดทำโครงการ ในการประชุมครั้งนั้นมีผู้เข้าร่วมประชุมประมาณ 30-40 คน ทั้งคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลดอยเต่า และชาวบ้านที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มทอผ้า ชาวบ้านที่เข้ามาประชุมได้นำผ้าเก่าๆ เป็นผ้าห่ม ผ้าชีน และหมอน มาให้ดูกัน และกล่าวว่าเป็นผ้าเก่าทอด้วยพลูดลายดั้งเดิม ทอกันมานานแล้ว ซึ่งมีทั้งผ้าที่ใช้ด้ายทอย้อมสีจากธรรมชาติ (ส่วนมากจะเป็นมะเกลือ) และผ้าที่ใช้ด้ายสำเร็จสีเคมี กลุ่มของชาวบ้านให้ความเห็นว่า “เดี๋ยวนี้อาณาเขตพลูดลายดั้งเดิมเก่าๆ นี้ไม่มีการทอแล้ว เพราะลายโบราณทอใช้เวลานาน ทอยาก และทอแล้วไม่รู้จะขายที่ไหน ทุนก็ไม่มี ทุกวันนี้รับจ้างทอผ้าทั่วไปตามที่รับมา เมตรละ 12-15 บาท แต่พลูดลายดั้งเดิมยังมีคนเฒ่าคนแก่ทอเป็นอยู่ พื้มเก่าๆ ก็ยังพอมี จึงมาพิจารณาว่าพลูดลายดั้งเดิมของชุมชนก็มี คนทอเป็นก็ยังมีถึงแม้ว่าตัวอย่างผ้าไม่มีแล้ว” จากการปรึกษากันระหว่าง อบต. ชาวบ้าน นักวิชาการ และตัวแทนของผู้ประสานงาน สกว. มีข้อสรุปว่าลักษณะการจัดทำกิจกรรมครั้งนี้ควรจะใช้ภูมิปัญญาที่มีในท้องถิ่นเพื่อเป็นการอนุรักษ์ สืบทอด และสร้างอาชีพได้ต่อไป จึงควรพัฒนาทำเป็นโครงการเพื่อขอทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย โดยใช้กระบวนการที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินการวิจัย โดยมีคำถามในการวิจัย คือ จะฟื้นฟูภูมิปัญญาสิ่งทอพื้นบ้าน เพื่อพัฒนาอาชีพของชุมชนบ้านดอยเต่าได้อย่างไร ซึ่งในการเขียนโครงการนั้น ชาวบ้านมีความรู้ในการเขียนโครงการไม่เพียงพอ ดังนั้น นักวิชาการจึงร่วมกับชาวบ้านเขียนโครงการขึ้นมา โดยมี คุณศุภกร

มณีภาค เป็นหัวหน้าโครงการมีชาวบ้านที่เป็นตัวแทนของหมู่ 3 (บ้านดอยเต่า) จำนวน 2 คน จากหมู่ 6 (บ้านสันป่าคำ) 2 คน จากหมู่ 10 (บ้านดอยเต่าใต้) 2 คน เป็นทีมวิจัยร่วม ส่วนทีมวิจัยหลักจะมีคุณศุภกร มณีภาค ผู้ช่วยศาสตราจารย์อัครา สโรบล นายขาว ลินธิ นางแก้ว แบนดี และนางบุญศรี แก้วยะ ในช่วงเริ่มต้นดำเนินการชาวบ้านยังไม่เข้าใจงานวิจัยคืออะไร คิดว่าเป็นโครงการคล้ายๆ กับการพัฒนาโดยที่มีทุนมาสนับสนุนด้านวัสดุ อุปกรณ์ในการทอผ้า ภายหลังจากการทำความเข้าใจร่วมกันชาวบ้านจึงตกลงร่วมกันกับชาวบ้านว่าจะใช้ ชื่อโครงการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นสิ่งทอพื้นบ้านเพื่อการพัฒนาอาชีพของชุมชน บ้านดอยเต่า อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ จนกระทั่งโครงการได้ผ่านการพิจารณาอนุมัติจาก สกว. เมื่อ 1 พฤศจิกายน 2545 โดยใช้เวลาประมาณ 7-8 เดือน ตามโครงการการทำงานนี้ใช้เวลา 1 ปี 6 เดือน สิ้นสุดโครงการเมื่อ 30 เมษายน 2547

ประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการ

พูดคุยชี้แจงวัตถุประสงค์และแบ่งหน้าที่

ในช่วงแรกได้ใช้สถานที่ทำกิจกรรม ซึ่งเป็นที่ดินว่างเปล่าของชาวบ้านที่เข้าร่วมในโครงการนี้โดยมีสถานที่ใช้ประชุมและปฏิบัติการได้ สมาชิกจึงตกลงใช้สถานที่นี้เป็นที่ปฏิบัติการในการฟื้นฟูผลผลิตดั้งเดิม หลังจากประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกทราบถึงการทำงานของโครงการว่าเป็นการร่วมกันหาความรู้ และสร้างความรู้ด้านทอผ้าร่วมกันไม่ใช่เป็นโครงการพัฒนาที่นำงบประมาณมาให้แล้วแบ่งกันไปทำ ดังที่ชาวบ้านเข้าใจกันในตอนแรก หลังจากได้รับอนุมัติให้เนินโครงการวิจัยได้ถามสมาชิกอีกครั้งว่าเข้าใจวิธีทำงานร่วมกันหรือยัง และยังคงร่วมโครงการกัน

หรือไม่ ชาวบ้านได้ให้ความเห็นมาร่วม แต่ผ้าจะขายได้หรือ จึงชี้แจงในตอนแรกให้เข้าใจในการร่วมกันฟื้นฟูภูมิปัญญาสิ่งทอที่มีอยู่กลับคืนมาก่อน จึงตกลงแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ โดยขอตัวแทนของชาวบ้านหมู่บ้านละ 2 คน เพื่อสะดวกต่อการประสานงาน โดยได้ตัวแทนจาก หมู่ 3 คือ คุณอุไรวรรณ แดงบุญ ซึ่งเป็นผู้ให้สถานที่ในการปฏิบัติการช่วงแรก และปากองมา ไหวยะ ตัวแทนจากหมู่ 6 คือ คุณอัมพร แดงโน และคุณลัดดาวัลย์ เปอะป็น ตัวแทนจากหมู่ 10 คือ ป้าตอง เปียยงติ๊ะ และคุณวรรณาสุทธิพิชฐาน หลังจากนั้นทั้งทีมวิจัยและทีมวิจัยชุมชนได้ร่วมกันวางแผนการทำงาน โดยได้กำหนดประเด็นในการศึกษาช่วงการฟื้นฟูไว้ 4 ประเด็น คือ

1. รวบรวมข้อมูลด้านภูมิปัญญาเกี่ยวกับทอผ้า
2. ร่วมกันบันทึก, วิเคราะห์, ปฏิบัติการฟื้นฟูลวดลายดั้งเดิม
3. ร่วมกันพัฒนาภูมิปัญญาด้านทอผ้า
4. ร่วมกันสืบทอดภูมิปัญญาด้านทอผ้า

ลักษณะข้อมูลพื้นฐานและประวัติชุมชนได้ข้อมูลทุติยภูมิจากองค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนหนึ่งและค้นคว้าจากเอกสารวิชาการที่นักวิชาการได้รวบรวมไว้ สิ่งที่ทีมวิจัยจะต้องค้นคว้าศึกษาวิจัยคือ ค้นหาภูมิปัญญาผู้รู้เกี่ยวกับลวดลายดั้งเดิม โดยตกลงกันว่าจะทำการฟื้นฟูลวดลาย 7 ลวดลาย คือ ลายเกล็ดเต่า ลายสอง ลายดีดกน้อย ลายดีดกใหญ่ (ลายดอกควักหลวง) ลายไกล (ลายเกย) ลายยกมุก ลายขึ้นแส ซึ่งได้รวบรวมผ้าเก่าๆ ที่มีอยู่ยังได้ลวดลายไม่ครบ แต่มีตัวผู้รู้ที่สามารถทอได้อยู่ในชุมชน นั่นคือสิ่งที่ต้องค้นหา นอกจากนี้สิ่งที่ต้องค้นหาตามมาคือ พิมพ์ของลวดลายดั้งเดิม และที่ที่จะใช้ทอ หลังจากนั้นจึงจัดเวทีประชุม สันทนาการกลุ่ม แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ในการทอผ้า ปัญหาอุปสรรคที่ผ่านมา และใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับ สมาชิกและผู้รู้เกี่ยวกับประสบการณ์ในการทอผ้า เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาด้านสิ่งทอของท้องถิ่นโดยเต่า มีการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษมีลวดลายดั้งเดิม ที่ทอโดยย้อมสีจากธรรมชาติ เช่น มะเกลือ คราม ซึ่งส่วนมากจะทอผ้าไว้ใช้เอง ส่วนผ้าลายสอง ลายดีดกน้อย ลายดีดกใหญ่ ลายยกมุก จะทอเป็นผ้าห่ม สำหรับผ้าทอลายเกล็ดเต่า ลายไกล ทำเป็นเสื่อ กระเป๋า ผ้าถุง ผ้าขึ้นแส ทำเป็นส่วนกลางของตัวขึ้น ต่อมาเลิกทอ เพราะมีเสื้อผ้าสำเร็จรูปเข้ามาจำหน่ายในหมู่บ้าน ราคาถูก หาซื้อง่าย สะดวกรวดเร็ว แต่กระนั้นก็ตามการทอผ้ายังทอกันอยู่ในลักษณะรับจ้างทอโดยผ่านพ่อค้าคนกลาง สมาชิกทุกคนมีความรู้และความชำนาญในการทอผ้า แต่ทอลวดลายดั้งเดิม ไม่เป็นกันหมดทุกคน บางคนทอได้ทุกอย่างแต่ไม่ชำนาญ บางคนทอได้ 4 ลาย บางคนทอได้ 3 ลาย บางคนทอได้ 2 ลาย บางคนทอได้ลายเดียว บางคนทอลายดั้งเดิมไม่เป็นเลย ส่วนสีย้อมผ้าจากวัสดุธรรมชาตินั้นจะได้ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษไม่มากนัก และไม่ได้ทำกันมา

นาน จึงไม่มีความชำนาญ และเทคนิคในการย้อมสีจากวัสดุธรรมชาติมากนัก เพียงแต่รู้ว่าสีอะไรได้จากวัสดุอะไรบ้างเท่านั้น ดังนั้น ในการย้อมสีจากธรรมชาติในช่วงนี้จะทำกันแบบลองผิดลองถูก ตามที่ได้ข้อมูลที่สอบถามกันมาจากบุคคลภายนอกบ้างและจากบุคคลในท้องถิ่นบ้างแล้วมาทดลองย้อม จึงสิ้นเปลืองวัตถุดิบมาก วัตถุดิบที่ใช้คือ ไม้แดง มะเกลือ บางสีคุณภาพยังไม่ดีคือการติดยายังติดน้อย ชักน้ำแล้วสีตก เช่น สีไม้ขนุน ไม้ทองกวาว ดินแดง มะริดไม้ แต่ก็สามารถนำมาทดลองทอผ้าลดรายจ่ายดั้งเดิมเพื่อดูความถูกต้องของลายได้

การทดลองทอผืนลายครั้งแรก

การค้นหามิปัญญาผู้รู้ในด้านการทอผืนลายดั้งเดิมนั้น ชาวบ้านในท้องถิ่นรู้ว่าผู้รู้ที่สามารถทอผืนลายไหนได้และฝีมจะขอยืมใครได้ก็ทำการค้นหามิปัญญาผู้รู้และฝีมเพื่อใช้ทอผืนลายดั้งเดิม โดยที่ชาวบ้านได้พูดคุยกันและมอบหมายผู้รับผิดชอบในการทอผืนฟูผืนลายดั้งเดิมแต่ละลาย ดังนี้

1. ลายเกล็ดเต่า ผู้รู้ที่ทอคือ แม่ศรีพรรณ อ้ายล้อม หมู่ 6 ตำบลดอยเต่า

2. ลายตีนนกน้อย ผู้รู้ที่ทอคือ ป้าป๋อง บึงยา หมู่ 6 ตำบลดอยเต่า

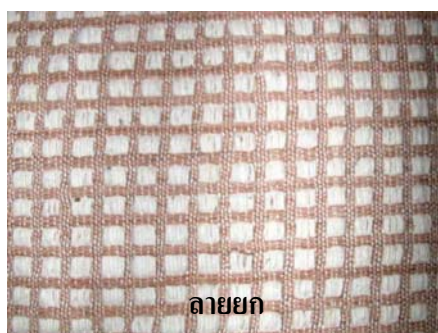
3. ลายดีดอกใหญ่ ผู้รู้ที่ทอคือ แม่สุแก้ว แก้วปา หมู่ 6 ตำบลดอยเต่า

4. ลายไกล(ลายเกย) ผู้รู้ที่ทอคือ คุณอัมพร แดงโน หมู่ 6 ตำบลดอยเต่า

5. ลายยกมุก ผู้รู้ที่ทอคือ แม่บุญศรี แก้วยะ หมู่ 10 ตำบลดอยเต่า

6. ลายสอง ผู้รู้ที่ทอคือ แม่กองมา ไหวยะ หมู่ 3 ตำบลดอยเต่า

7. ลายจีนแซง ผู้รู้ที่ทอคือ พี่แก้ว แบนถี หมู่ 6 ตำบลดอยเต่า

โดยตกลงกันว่าจะทอผืนลายแต่ละลายออกมาเป็นผืนผ้า จำนวน 5 เมตร พร้อมกันนี้ สมาชิกคนไหนต้องการศึกษาการทอผืนลายไหนก็สามารถศึกษาและสืบทอดจากผู้รู้ในชั้นนี้ได้

การตรวจสอบความถูกต้องของผืนลายครั้งที่ 1

เมื่อภูมิปัญญาผู้รู้ทำการทดลองทอผืนลายดั้งเดิมโดยใช้ฝ้ายที่ทอด้วยมือแบบลองผิดลองถูกมาทำการทอด้วยฟืมที่หามาได้ เป็นฟืมที่ทอผ้าสมัยเก่าเป็นฟืมไม้ส่วนตะคอก (เขา) กรอบเป็นไม้ตะกอนทำด้วยเชือก ทอผ้าได้หน้ากว้างประมาณ 8-20 นิ้ว ได้นำผ้าทอผืนลายต่างๆ มาช่วยกันวิเคราะห์ สรุปได้ว่า ผืนลายยังไม่ถูกต้อง เนื่องจากฟืมที่มีอยู่ชำรุด บางซี่หักทอไปแล้วหลุด ทำให้ผืนลายที่ออกมาผิด ประกอบกับการเหยียบไม้ยกเขายังไม่ชำนาญเมื่อทอผืนลายที่ใช้เขา 4 เขาต้องเหยียบไม่ถึง 4 อัน ซึ่งทั้งกันไปนาน จึงปรึกษาเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาเรื่องฟืมที่เก่ามาก

การแก้ปัญหาเรื่องฟืมและสีย้อมผ้า

ลวดลายดั้งเดิมที่ภูมิปัญญาผู้รู้ทดลองทอออกมาครั้งแรกได้ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องจากภูมิปัญญาผู้รู้ในลายนั้นๆ แล้วปรากฏว่ายังผิดอยู่เนื่องจากพื้มชำรุด พื้มเก่ามากจึงจำเป็นต้องหาพื้มใหม่ ซึ่งชาวบ้านได้เสนอว่าคุณปริดา จันโตก ประธานกลุ่มแม่บ้านหนองอาบช้างสามารถหาคนทำพื้มให้ได้ จึงติดต่อคุณปริดา จันโตก ได้ให้ความช่วยเหลือติดต่อให้ โดยแนะนำให้พื้มขนาด 16 หลบ (1 อ่าน มี 4 เส้น, 10 อ่านเป็น 1 หลบ ดังนั้น ด้ายยืน 40 เส้น เป็น 1 หลบ) เมื่อทอผ้าแล้วจะได้ผ้าหน้ากว้าง 36 นิ้ว ซึ่งเป็นผ้าหน้ามาตรฐานตามท้องตลาดทั่วไปซึ่งสามารถนำไปแปรรูปเป็นเสื้อผ้าได้ จึงตกลงทำพื้มลายดั้งเดิมทั้ง 7 ลายเป็นพื้ม 16 หลบ

ส่วนปัญหาทำเรื่องสีย้อมที่ยังไม่ติดสีดี ชาวบ้านได้รับความช่วยเหลือจากแม่จันทร์สม จันทรังค์ โดยติดต่อผ่านการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ซึ่งเป็นหัวหน้ากลุ่มทอผ้าบ้านน้อยตำบลบงตัน อำเภอค้อยเต่า ช่วยสอนวิธีและเทคนิคการย้อมสีจากธรรมชาติให้โดยใช้ไม้มะนะ, มะเกลือ, มะพร้าวไฟ, ไม้ฝาง, ไม้ดู่, ไม้แดง, มะริดไม้ และไม้ต้นไซค ซึ่งผลออกมาสีจะติดได้ดีกว่าการลองผิดลองถูกในครั้งแรกและสิ้นเปลืองวัตถุดิบน้อยลง สีที่ได้จะมีความงามกว่าครั้งแรก โดยที่แม่จันทร์สมบอกว่าการใช้น้ำค้างที่ได้จากขี้เถ้าต้นกล้วย แห่ฝ้ายที่ย้อมแล้วแทนเกลือจะทำให้สีเป็นเงางาม

การทอลวดลายดั้งเดิม ครั้งที่ 2

เมื่อได้พื้มใหม่และพัฒนาสีย้อมในระดับหนึ่งแล้วจึงได้ประชุมวางแผนการทอลวดลายดั้งเดิมเพื่อให้สมาชิกทุกคนได้รับการถ่ายทอดการทอลวดลายดั้งเดิมกันทุกคน โดยนำก๊มาทอ ที่ทำการกลุ่มโดยให้ผู้รู้ในลวดลายนั้นเป็นคนขึ้นทอก่อนครั้งแรก 2 ลาย และกำหนดวัน ลวดลาย ที่จะทอกันเองตามวัน เวลาที่ว่าง เพื่อสะดวกในการสับเปลี่ยนมาเรียนรู้การทอลวดลายดั้งเดิมให้ครบทั้ง 7 ลาย ซึ่งจะทอต่อกันไปให้ได้ความยาว 6 เมตร ของแต่ละลาย แต่สมาชิกบางคนก็ได้เรียนรู้กับภูมิปัญญาผู้รู้ ในการทดลองทอลวดลายดั้งเดิมครั้งที่ 1 แล้ว

การตรวจสอบความถูกต้องของลวดลาย ครั้งที่ 2

หลังจากได้พิมพ์ใหม่มาทอลวดลายและให้สมาชิกได้รับการถ่ายทอดการทอลวดลาย ดั้งเดิม ทั้ง 7 ลายแล้ว ได้นำผ้าที่ทแต่ละลายมาร่วมกันตรวจสอบความถูกต้องกันอีกครั้งหนึ่ง โดยภูมิปัญญาผู้รู้แต่ละลาย ซึ่งบางคนก็ทอลวดลายขึ้นเป็นด้ายมาช่วยกัน ตรวจสอบดู สรุปได้ว่า ลวดลายที่ทออกมาทั้ง 7 ลายถูกต้อง แต่มีบางลายที่อาจเกิดความผิดพลาดจากการเหยียบไม้ สำหรับยกเขาเพื่อแยกเส้นด้ายยืน หรือจากการสอดใส่กระสวยที่บางครั้งอาจจะเกินไปหรืออาจ น้อยไปจากลายจริง จึงทำให้ลวดลายบางช่วงอาจจะผิดได้ และส่วนมากจะเกิดปัญหานี้กับการท ลวดลายที่ใช้เขา 4 เขา คือ ลายสอง ลายดีดกน้อย ลายดีดกใหญ่ ซึ่งการทต้องอาศัยสมาธิ และความชำนาญ แต่เนื่องจากไม่ทกันมานานแล้วจึงเกิดความผิดพลาดได้เป็นบางช่วงของผืน ผ้า ส่วนลวดลายที่ทโดยเขา 2 เขา และเหยียบไม้ 2 อัน พบปัญหาน้อยลง ยกเว้นลายมุกที่มี เทคนิคการทที่ยุ่งยาก เพราะต้องมีอุปกรณ์พิเศษเรียกว่าไม้ปะ เป็นตัวแยกเส้นด้ายยืนในช่วงที่ ต้องการจะสอดใส่ด้วยพุ่งพิเศษเพื่อเป็นมุกในผืนผ้าจะใช้เวลาทนาน จึงตกลงทออกมาได้ ประมาณ 3 เมตร ชาวบ้านบอกว่าถ้าได้มีการทบ่อยๆ และจำนวนมากๆ น่าจะทำให้เกิดความ ชำนาญ ความผิดพลาดคงไม่มี

ส่วนในด้านสีย้อมผ้ายังต้องการได้รับการเรียนรู้ พัฒนาและฝึกประสบการณ์ ความ ชำนาญ เทคนิคเพิ่มเติมอีก เพราะยังได้สีย้อม สีย้อมที่ต้องการเพิ่มอีกคือ สีแดง สีเขียว และสีฟ้า ซึ่งได้ ประชุมปรึกษาที่จะไปดูงานกลุ่มทอผ้ากลุ่มอื่นที่ประสบความสำเร็จด้านย้อมสีการจัดการจัดการก ลุ่มและการตลาดต่อไป ดังนั้นได้มีการประชุมวางแผนการถ่ายทอดการทอลวดลายดั้งเดิม และฝึกความชำนาญกัน

การจัดการกลุ่ม

ลักษณะการรวมกลุ่มร่วมกันทำกิจกรรมทอผ้านั้น ชาวบ้านคิดจะรวมกลุ่มกัน ประมาณปี 2544 แต่ไม่สำเร็จ เนื่องจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนให้การสนับสนุน โดยจ้างคน ในพื้นที่มาสอนทอผ้าคิดค่าเรียนไม่แพง ค่าสมัคร 10 บาท ค่าเรียน 50 บาท ต่อคน เรียนทั้งหมด 50 ชั่วโมง ฝ่ายออกเอง โดยมาจัดการเรียนการสอนที่หมู่ 6 หมู่เดียว พอเรียนเสร็จก็ไม่มีกรรวม กลุ่มกัน ต่างคนต่างกลับไปรับจ้างทอผ้าที่บ้านของตนเอง ค่าจ้างทอเมตรละ 14-15 บาท

การรวมกลุ่มในครั้งแรก มีชาวบ้านมาร่วมจำนวนมาก ประมาณ 30 คน พอดำเนิน กิจกรรมไปสักระยะหนึ่งไม่นาน ปลัด อบต. ได้แนะนำนายขาว ลินธิ อยู่ หมู่ 6 เป็นคนมีความคิด ก้าวหน้า เคยเป็นสมาชิกกรรมการ อบต. เคยเป็นพ่อค้าคนกลางที่นำฝ้ายมาจ้างคนในดอยเต่าทอ

และมีความตั้งใจจะตั้งกลุ่มทอผ้าขึ้นมาหลายครั้งแต่ไม่ประสบความสำเร็จ และ เป็นบุคคลที่พยายามจะผลักดันให้ชาวบ้านมีการรวบรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมทอผ้าให้เป็นรูปธรรม รวมทั้งเป็นคนที่ได้ออกไปสัมผัส ประสานสัมพันธ์กับกลุ่มทอผ้ากลุ่มอื่นนอกชุมชนมากกว่าชาวบ้านคนอื่นๆ จึงทำให้นายขาวได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องการทอผ้ามากกว่าคนอื่น ดังนั้น ชาวบ้านจึงตกลงร่วมกันว่าจะตั้งกลุ่มทอผ้าที่เป็นรูปธรรม โดยลงความเห็นในการเลือกกรรมการกลุ่ม ดังนี้

1. นายขาว ลินธิ	เป็นประธานกลุ่ม
2. นางอัมพร แดงโน	เป็นรองประธาน
3. นางจันดา แดงบุญ	เลขานุการ
4. นางจันดา โลแก้ว	เหรัญญิก
5. นางบุญศรี แก้วยะ	กรรมการ
6. นางแก้ว แบนถี	กรรมการ
7. นางกองมา ไหวยะ	กรรมการ

หลังจากที่เลือกกรรมการกลุ่มแล้วได้มีการหารือเรื่องผ้าที่ทอพื้นฟูเสร็จแล้วให้เก็บไว้ที่กลุ่ม จนกว่าจะมีการพัฒนาเรื่องสีและรูปแบบที่ดีแล้วค่อยนำออกไปสู่ตลาด

ลักษณะของกลุ่มในช่วงแรกนี้ยังรวมตัวกันหลวมๆ อยู่ เนื่องจากสมาชิกบางคนไม่แน่ใจว่าโครงการนี้จะทำให้เกิดกลุ่มได้ บางคนคิดถึงเรื่องตัวเงินและสินค้าว่าทำแล้วจะขายได้หรือไม่ มารวมกลุ่มตรงนี้แล้วไม่มีค่าตอบแทน บางคนมีภาระหน้าที่ในการรับจ้างเพื่อหาเลี้ยงปากท้องของครอบครัว จึงไม่สามารถมาร่วมงานได้อย่างจริงจังและอีกประการหนึ่งสมาชิกบางคนไม่เชื่อมั่นในตัวของผู้นำกลุ่ม ซึ่งมีความสนิทสนมกับกลุ่มธุรกิจรายย่อยในหมู่บ้าน ที่เป็นเจ้าของสถานที่ทำการกลุ่ม และมีธุรกิจหมู่บ้าน โดยเกรงว่าจะเป็นการทำธุรกิจส่วนตัว ถึงกระนั้นประธานกลุ่มยังมีความมุ่งมั่นในการทำงานต่อไป โดยได้ศึกษาการจัดกลุ่มกับกลุ่มทอผ้าบ้านน้อย และกลุ่มทอผ้าบ้านหลายแก้ว ซึ่งแม่จันทร์สม ประธานกลุ่มทอผ้าบ้านน้อยได้เล่าประสบการณ์การจัดการกลุ่มให้กับสมาชิกกลุ่มดอยเต่าว่า การทำงานกลุ่มต้องมีความเสียสละ ต้องหาตลาดเอง ต้องอดทนต่อเสียงวิจารณ์ และต้องใจเย็น เพราะคนพื้นเมือง เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม ไม่ค่อยเสียสละ อิจฉากัน ก่อนจะนำผ้าไปขายต้องตกลงกันก่อนว่าจะให้ขายเมตรละเท่าไร แล้วกลุ่มต้องมอบให้กลุ่มเท่านั้น ส่วนคนขายจะขายได้เท่าไรก็แล้วแต่ไม่ว่ากัน ส่วนประธานกลุ่มทอผ้าบ้านหลายแก้วได้เสนอวิธีการจัดการกลุ่มให้ฟังว่า กรรมการกลุ่มจะตกลงราคาขายร่วมกัน สมาชิกทอมาส่งที่กลุ่มจะหัก 3% จากค่าแรงหลังจากหักค่าฝ้ายแล้ว เมื่อขายได้ตามราคาที่กลุ่มตกลงกันไว้จะ

หัก 5% หักกลุ่มอีก ตกลงกลุ่มจะได้ทั้งหมด 8% ของราคาสินค้า ซึ่งทางกลุ่มจะมีของรางวัลคืนให้ ตอนสิ้นปีอาจจะปันของหรือเงินปันผล จัดสวัสดิการการรักษาพยาบาล ค่าทำฌาปนกิจ ส่วนคนที่ต้องออกไปขายสินค้าข้างนอกต้องเดินทางก็จะมีประกันชีวิตให้ทำปีต่อปี นอกจากนั้น มีโครงการที่จะฝึกอบรมเยาวชนให้หันกลับมาใส่เสื้อผ้าพื้นเมืองและยังบอกเทคนิคในการขายว่าสินค้าเดิมกับสินค้าลวดลายใหม่ๆ อย่าเสนอขายสินค้าลวดลายใหม่ที่หลัง เพื่อให้ได้ราคาที่สูงกว่า ยังกล่าวต่อว่าการทำงานกลุ่มต้องมีความจริงใจและสัตย์

การฝึกความชำนาญการทอลวดลายดั้งเดิม

หลังจากที่สมาชิกมีความตั้งใจที่จะจัดตั้งกลุ่มในการทำกิจกรรมแต่กรรมกรและสมาชิกของกลุ่มยังมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ ดูเหมือนว่ายังต้องการค้นหาผู้นำที่แท้จริง โดยการทดลองไประยะหนึ่ง การดำเนินงานระยะนี้ผู้นำเสมือนกับเป็นผู้ประสานงานระหว่างกลุ่มของสมาชิก เพื่อความสะดวกในการนัดประชุมหรือกัน ดังนั้นทีมวิจัยและสมาชิกมีจำนวน 13 คน ได้ประชุมและวางแผนการฝึกปฏิบัติเพื่อให้มีความชำนาญ ในการทอลวดลายดั้งเดิม โดยให้ผู้ที่มีความชำนาญในลวดลายนั้นเป็นผู้เริ่มทอก่อน และหมุนเวียนสลับกันไปจนครบ 7 ลาย โดยผ้าลายเกล็ดเต่าจะมี แม่ศรีพรรณ อ้ายล้อม เป็นผู้เริ่มทอ ส่วนลายสองแม่สุค่า ยศศรี เป็นผู้เริ่มทอ โดยผ้าลายดีจะมี แม่สุแก้ว แก้วปา เป็นผู้เริ่ม ส่วนผ้าชิ้นแซงและลายไกล (ลายเกย) ส่วนมากจะทอกันได้แล้ว เพราะทอไม่ยาก ใช้เขา 2 เขา การทอใช้ฟืม 16 หลบ ซึ่งทอผ้าได้หน้ากว้าง 36 นิ้ว ส่วนลายยกมุกคงใช้ฟืม 10 หลบ อยู่ เพราะสมาชิกมีความเห็นว่าทอไม่ยาก ถ้ามีการเก็บเส้นยืนเพื่อยกมุกแล้ว แต่การทอจะใช้เวลานาน ถ้าใช้ฟืม 16 หลบ ส่วนการให้สีของด้ายให้ตกลงกันเองว่าจะใช้สีอะไร ทอลายไหน โดยใช้ด้ายสีที่ฝึกการย้อมในช่วงแรก ส่วนสถานที่ที่ใช้ในการทอในช่วงนี้ย้ายมาใช้สถานที่บ้านพี่อัมพร แดงโน โดยสมาชิกบอกว่าสะดวกกว่าสถานที่เดิม ใครว่างเวลาไหนก็มาทำได้ ไม่ต้องรอคนมาเปิดสถานที่ที่ปฏิบัติการเดิม ซึ่งนายขาวจะเป็นคนถือกุญแจสถานที่ปฏิบัติการ ซึ่งสมาชิกทุกคนตกลงกันตามนี้ ในการฝึกความชำนาญของลวดลายดั้งเดิม สมาชิกยัง

ไม่มีความชำนาญครบทุกลาย เนื่องจากระยะเวลา ภารกิจประจำวันที่ต้องทำ มีเวลาในการฝึกฝน จึงทำให้ไม่ชำนาญทุกลาย แต่สามารถเรียนรู้วิธีการทอได้ทุกลาย คือ ได้ฝึกการทอครบทุกลายยัง ผิดอยู่ โดยเฉพาะลายที่มีเขา 4 เขา จะทำได้ช้าและมีผิดเป็นบางช่วง ซึ่งบางช่วงของผืนผ้าผู้รู้ก็ยัง ทอผิดบ้าง เพราะบางที่ไม่มีสมาธิ ลืมว่าเหยียบไม้ไหน หรือพุ่งกระสวยผิด ดังนั้นลายที่ทอยากจึง ต้องการสมาธิด้วย

การพัฒนาการย้อมสีธรรมชาติ

ทีมวิจัยและสมาชิกประชุมปรึกษาร่วมกันในเรื่องการพัฒนาสีย้อมเพื่อให้สีติดดีมาก ขึ้น และได้สีเพิ่มขึ้น ซึ่งได้รับคำแนะนำจากผู้ประสานงาน สกว. ว่ามีกลุ่มทอผ้าบ้านโป่งคำ จ.น่าน ได้รับทุนสนับสนุนจาก สกว. พัฒนาด้านสีย้อมจากธรรมชาติ สามารถย้อมได้หลายสีและมีเทคนิค การย้อมสีธรรมชาติที่ติดทน จึงมีความเห็นร่วมกันที่จะเดินทางไปอบรมเชิงปฏิบัติการร่วมกับกลุ่ม ทอผ้าบ้านโป่งคำ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน โดยติดต่อทางพระสมคิด จารณธมโม เจ้าอาวาส วัดโป่งคำ ซึ่งทางวัดให้ความอนุเคราะห์ด้านอาหาร ที่พัก และสถานที่ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติ ซึ่งใช้ เวลาในกิจกรรมนี้รวมวันไป-กลับ จำนวน 4 วัน มีสมาชิกไปอบรมจำนวน 11 คน ซึ่งแม่หล่อ จันอ้น หัวหน้ากลุ่มทอผ้าโป่งคำ เป็นวิทยากรในการถ่ายทอดวิธีการสกัดสีและวิธีการย้อม โดยเน้นการใช้ วัตถุดิบจากใบไม้เพื่อเป็นการไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเลือกใช้วัตถุดิบที่มีคล้ายกัน หรือเหมือนกับ อ.ดอยเต่า อันได้แก่ ใบหูกวาง ใบสัก ใบห้อม ใบห้อมผสมใบหูกวาง ย้อมฮ้อมหมัก ย้อมครั้ง ย้อมลูกคำเงาะ และย้อมใบสาบเสือ ในช่วงตอนเย็นของวันที่สอง ทีมวิจัยและสมาชิกได้

คุยแลกเปลี่ยนความรู้เรื่องการทอดลอยต่างๆ กับสมาชิกกลุ่มทอดผ้าบ้านโป่งคำ โดยสมาชิกกลุ่มคอยเต่าได้เดินไปพูดคุยกับสมาชิกกลุ่มทอดผ้าบ้านโป่งคำตามบ้าน ส่วนกลางคืนวันที่สาม หลังจากรับประทานอาหารแล้ว ได้จัดเวทีสนทนากลุ่มแลกเปลี่ยนความรู้ในด้านการจัดการกลุ่ม โดยกลุ่มทอดผ้าบ้านโป่งคำและสมาชิกได้เล่าถึงประสบการณ์ในการก่อตั้งกลุ่มและการจัดการกลุ่มให้ฟัง ซึ่งแม่หลอกกล่าวว่าน่าจะจะได้เป็นกลุ่มที่มีความสำเร็จอย่างทุกวันนี้ใช้เวลาประมาณ 7 ปี โดยได้รับความช่วยเหลือจากพระสมคิด ในด้านงบประมาณในช่วงแรก ปัจจุบันนี้การจัดการกลุ่มมีคณะกรรมการรับผิดชอบงาน มีการประชุมกลุ่มสรุปงานกันอย่างต่อเนื่อง การทำงานของสมาชิกภายในกลุ่ม สมาชิกจะทอดผ้ามาส่งให้กับกลุ่มโดยที่สมาชิกจะดำเนินการเองทุกขั้นตอนที่บ้าน ตั้งแต่การย้อมสี การออกแบบ การทอด ซึ่งกลุ่มจะตกลงราคากันก่อนว่าสินค้าชนิดไหนราคาเท่าไร ถ้าขายได้ค่อยรับเงินไป แต่ถ้ากลุ่มมีเงินหมุนเวียนแล้วสามารถจ่ายเงินให้สมาชิกได้เมื่อทอดผ้ามาส่ง ถ้าสมาชิกคนไหนไม่มีฝ้ายให้เบิกฝ้ายไปก่อนเมื่อนำสินค้ามาส่งค่อยหักค่าฝ้ายที่หลัง

การปฏิบัติการการเรียนรู้กับกลุ่มทอดผ้าบ้านโป่งคำ ได้รับความรู้มาก สมาชิกคอยเต่าสามารถปฏิบัติตามได้และเมื่อกลับมาสามารถถ่ายทอดให้กับสมาชิกคนอื่นที่ไม่ได้ไปร่วมที่ จ.น่านได้ด้วย ปัจจุบันนี้กลุ่มทอดผ้าคอยเต่ายังใช้เทคนิคและกระบวนการย้อมสีที่ได้เรียนรู้จากกลุ่มทอดผ้าบ้านโป่งคำมาใช้ โดยเฉพาะพี่อัมพร แดงโน ที่มีความรักงานด้านนี้อยู่แล้ว และดูเหมือนจะเป็นคนย้อมสีฝ้ายเอง เมื่อเวลามีลูกค้าสั่ง เข้ามา โดยพี่อัมพรได้ถ่ายทอดให้พี่ศรีวรรณ ทาคำ ซึ่งไม่ได้ไปดูงาน แต่ปัจจุบันนี้สามารถย้อมสีได้ทุกสี ส่วนสมาชิกคนอื่นส่วนมากเป็นคนแก่ ไม่ค่อยได้ย้อมสี ส่วนมากจะรับทอด ดังนั้นเมื่อเวลาถึงงานเข้ามาผู้ที่ทำการย้อมสีฝ้ายจะมีพี่อัมพร และพี่ศรีวรรณ เป็นผู้ย้อมสีฝ้าย ซึ่งพี่อัมพรบอกว่าการย้อมสีทุกวันนี้ได้ทำตามขั้นตอนที่เรียนรู้มาจากกลุ่มทอดผ้าบ้านโป่งคำเกือบทั้งหมด บางสีหรือบางเทคนิคที่ไม่ได้เรียนจากบ้านโป่งคำ จะใช้วิธีของแม่จันทร์สมบ้างและจากการทดลองทำด้วยตัวเองบ้าง ผสมกันเพื่อให้สีติดดีขึ้น นอกจากนี้ยังได้เทคนิคการย้อมและการเตรียมวัตถุดิบ

นอกจากนี้กลุ่มคอยเต่ายังได้เรียนรู้เทคนิคการย้อมและการเตรียมวัตถุดิบโดยวิทยากรจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนันตเสวก เหวซึ่งเจริญ เป็นการปฏิบัติการเชิงเทคนิคที่วิทยากรร่วมปฏิบัติกับชาวบ้าน ซึ่งวิทยากรให้ชาวบ้านย้อมครั้ง เปลือกมังคุดและมะเกลือตามภูมิปัญญาที่ชาวบ้านได้ปฏิบัติกันมาแล้ววิทยากรจะแนะนำเทคนิควิธีเพิ่มเติม อันได้แก่ การย้อมสีฝ้ายแต่ละครั้ง ควรชั่งฝ้ายเพื่อให้ผลออกมาแต่ละครั้งมีความผิดพลาดน้อย โดยใช้ฝ้าย 1 กิโลกรัม ต่อน้ำ 1 ลิตร ถ้าใช้จุนสีช่วยให้ใช้ปริมาณ $\frac{1}{2}$ ชีดต่อด้ายฝ้าย 1 กิโลกรัม ซึ่งสารนี้ไม่มีผลต่อความคงทนของด้าย สารส้มควรใช้ 1 ช้อนชา ต่อน้ำ 3 ลิตร โดยใช้

อุณหภูมิสูงเกินไปให้ละลายเสียก่อน การย้อมเปลือกมังคุดใช้เปลือกมังคุดแห้ง 2 ชีด แช่น้ำ 2-3 ลิตร ก่อนประมาณ 2-3 ชั่วโมง นำฝ้ายแช่น้ำสารส้มก่อน 1/2 ชั่วโมง แล้วนำลงต้มกับน้ำสีเปลือกมังคุดประมาณ 1 ชั่วโมง การย้อมครั้งให้ทำเช่นเดียวกับเปลือกมังคุด และแนะนำว่าการแช่มะเกลือต้องให้น้ำท่วมมะเกลือ มะเกลือที่ไม่จมน้ำจะใช้ไม่ได้ เพราะจะไม่ให้สีภาชนะที่ใช้ต้มน้ำสี ควรเป็นสแตนเลสจะทำให้สีน้ำย้อมไม่เปลี่ยน

ปฏิบัติการกับนิสิต

ในการปฏิบัติการเชิงเทคนิคชาวบ้านเข้าร่วมประมาณ 4-5 คน ซึ่งเป็นผู้สูงอายุ ให้ความร่วมมือกันดีในการปฏิบัติแต่ส่วนใหญ่เขียนอ่านไม่ค่อยได้ ข้อมูลที่เป็นวิชาการ ได้แก่ ส่วนผสมที่เป็นสัดส่วน ไม่สามารถจดไว้ได้หรือจดได้มีปัญหาเรื่องการอ่าน และคงไม่จำนอกจากได้ฝึกปฏิบัติทำบ่อยๆ ซึ่งในการปฏิบัติการย้อมสีจะทำอยู่ตอนนี้ 2 คน คือพี่อัมพรและพี่ศรียรรณ หลังจากที่ได้ฝึกปฏิบัติแล้วพี่อัมพร มีการใช้ช้อนตวงมีการตวงน้ำให้ได้สัดส่วนกับฝ้ายที่ใช้ มีการใช้สารช่วยย้อมสีในขั้นตอนที่ถูกต้องมากขึ้นจากเดิม ดังนั้น ในการทำงาน ร่วมกับผู้สูงอายุควรมีเครื่องบันทึกเสียงช่วยในการปฏิบัติงานจะได้ผลดีกว่าการให้จด

ช่วงสรุปงานตอนใกล้จะจบโครงการพี่อัมพร บอกว่าได้พบคนที่ย้อมครามเป็นแล้ว อยู่ในบ้านดอยเต่านี้ นั่นเอง ซึ่งสีครามเป็นสีที่ชาวบ้านต้องการทำเป็นเพราะเป็นสีที่ทำยาก ไม่มีใครทำกันแล้ว เราจึงพากันไปหาแม่เฒ่าผู้นี้ คือ นางดี ดีใจ อายุ 85 ปี อยู่ หมู่ 3 แม่ดี เคยเรื่องย้อมครามว่าย้อมมานานแล้ว ส่วนมากย้อมไว้ใช้เอง พร้อมกับเดินหลังค่อมไปหยิบกางเกงและเสื้อสีหม้อห้อมที่ยังไม่สีดมาให้ดู บอกว่าเป็นเสื้อกางเกงของลุงใช้แล้วซักหลายครั้งแล้วแต่ที่เห็นสียังไม่ซีดเลย แม่ดีบอกว่าจะย้อมครามหมดหมอนี้แล้วจะเลิกย้อมแล้ว แก่แล้วจึงถามแม่ดีว่าต้องการถ่ายทอดความรู้การย้อมครามให้รุ่นหนุ่มสาวไหม ถ้าให้สอนจะสอนได้ไหม แม่ดีบอกว่ายินดีจะถ่ายทอดให้พร้อมกับหยิบเมล็ดครามที่เก็บไว้ซึ่งมีอยู่ไม่มากนัก มาแบ่งให้แล้วบอกให้ไปปลูกหยอดหลุมละ 4-5 เม็ดก็พอแล้ว ควรจะปลูกช่วง เดือนเมษายน จึ่งนัดวันที่จะเรียนรู้เรื่อง

การย้อมคราม แม่ดีแนะนำว่าควรใช้หม้อดินที่ผ่านการใช้งานแล้วจะดี ในวันที่ก่อกหม้อคราม แม่ดีมีความตั้งใจและเต็มใจในการถ่ายทอด ก่อนที่จะทำการก่อกหม้อ แม่ดีได้นำเส้นฝ้ายผูกกับหมากพลูที่คนแก่กินถามว่าเอาไปทำอะไรแม่ดีบอกว่าเอาไปมัดปากหม้อบอกผีหม้อให้ก่อกหม้อครามขึ้น แสดงว่าชาวบ้านยังมีความเชื่อความศรัทธาเรื่องผี แต่ก่อนที่จะนำครามลงหม้อต้องนำต้นครามเอาเฉพาะใบกับก้าน ม้วนเป็นลูกแซ่ทำให้ท่วมถึงไว้ 1 คั้น คั้นที่ 2 พลิกด้านล่างขึ้นด้านบน แซ่ไว้ อีก 1 คั้น นำลูกครามที่ปั่นไว้เอาออกเหลือแต่น้ำ เอาตะกร้อไม้ไผ่ตีขึ้นลงจะมีฟองขึ้นมา ตีจนฟองหายก่อนตี ใส่ปูนขาวที่กินกับหมาก 1 กำมือ จากนั้นทิ้งไว้ 1 คั้น แล้วเทน้ำใส่ข้างบนทิ้งเหลือแต่ตะกอนคราม เอาผ้ากรองเย็บเป็นถุง เทตะกอนใส่ถุงแล้วแขวนทิ้งไว้จนเป็นก้อนคราม แม่ดีบอกว่าถ้าจะให้ดีต้องใช้เชื้อครามที่หมักแล้วนานๆ มาเป็นเชื้อด้วยจะดี แม่ดีจึงนำเชื้อครามเดิมที่หมักไว้เป็น 10 ปีมาใส่เป็นเชื้อให้ซึ่งแปลกมาก เชื้อครามเดิมที่หมักเก็บไว้ในโถงไม่มีกินหมิ่น จึงนำครามใหม่กับครามเก่ามาผสมกันในหม้อที่ผูกเชือกฝ้ายไว้ ใส่ น้ำด่างซีเถ้าจากไม้ซีเหล็กและมะริดไม้ มะกรูดเผา ส้มป่อย เปลือกมะริดไม้สด แซ่ไว้ประมาณ 3 วัน-4 วัน นำฝ้ายที่ต้มแล้วลงย้อมได้ ในการย้อมครามนี้ผู้ได้รับการถ่ายทอด คือ พี่อัมพร แดงโน ซึ่งพี่อัมพร บอกว่า สามารถถ่ายทอดให้สมาชิกได้เพราะทุกขั้นตอนพี่อัมพรเป็นคนทำเองที่บ้านแม่ดี

การพัฒนาด้านการทอလวดลายเป็นเอกลักษณ์

ได้จัดเวทีปรึกษากันในที่มัจฉาหลักและที่มัจฉาชาวบ้าน คุยกันว่าเรื่องลวดลายนั้นจะพัฒนากันอย่างไร อยากจะทอลายอะไรกันบ้าง สมาชิกส่วนใหญ่กล่าวว่า เรื่องการทอลวดลายถ้ามีผ้าตัวอย่างมาให้ดูสามารถอ่านแกะลายได้ โดยการเลาะผ้าตัวอย่างดูการพุ่งของเส้นด้ายที่เกิดลายโดยจะอ่านตามเส้นด้าย 1 อ่านมี 4 เส้น ถ้าเห็นผ้าที่มีลายสวยๆ แปลกๆ ให้ชื่อเป็นตัวอย่างมาทดลองทำกันดู เมื่อนำผ้าตัวอย่างของกลุ่มอื่นมาศึกษาแล้ว ปรึกษากันเห็นว่าลวดลายของแต่ละท้องถิ่นจะมีความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้นจึงมาคุยของกลุ่มคอยเต่าว่ามีลวดลายอะไรที่จะพัฒนามาเป็นเอกลักษณ์ได้บ้าง จึงมาดูแต่ละลาย ลายเกล็ดเต่ามีกลุ่มอื่นทำ ลายดีก็มีกลุ่มอื่นทำ และเป็นลายที่ทอยากถ้ามีลูกค้าสั่งเข้ามาจะผลิตไม่ทัน ลายสองเป็นลายที่ทอยากเช่นกันลายยก

มุกมีกลุ่มอื่นทำจึงมาดูลายไกลและขึ้นแสซึ่งยังไม่เห็นที่ไหนทำจึงตกลงกันว่าจะใช้ผ้าลายไกลและลายขึ้นแสเป็นลวดลายเอกลักษณ์ประจำกลุ่ม พอถึงเวลานั้นกลุ่มศรีบัวเงิน ซึ่งเป็นกลุ่มแปรรูปเห็นผ้าลายไกลและลายขึ้นแสบอกว่าสวยให้ทอลายไกลให้เพื่อจะลองนำไปแปรรูปเป็นเสื้อและให้ทอผ้าถุงลายขึ้นแสให้

นอกจากนี้ยังปรึกษากันว่ามีลายไหนที่ทอผสมผสานกันเพื่อให้เกิดเป็นลวดลายใหม่ ลองทอเป็นผลิตภัณฑ์ออกมาจากการผสมผสานลายยกมุก ลายไกล และลายขึ้นแส ซึ่งสามารถทอบนเครื่องเดียวกันได้ เพราะใช้ 2 เข็ม จึงทอเป็นตัวขึ้นเป็นทอผ้าพื้นเย็บต่อเป็นหัวขึ้นและตีนขึ้น นอกจากนั้นพี่อัมพรยังทดลองทำผ้ามัดย้อมและผ้าลายหางกระรอก ซึ่งความสวยงามของลวดลายนั้นขึ้นอยู่กับทำให้สีของเส้นผ้า

หลังจากที่สมาชิกตกลงร่วมกันเลือกผ้าลายไกลและขึ้นแสเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม ด้วยเหตุผลที่ผ้าลายไกลเป็นลายที่ทอไม่ยุ่งยากเท่าลายอื่น และมีกำลังผลิตมากกว่าลายอื่น ส่วนขึ้นแสสมาชิกทุกคนทอได้และใช้เข็มเล็กทอ เนื่องจากส่วนใหญ่ทอเป็นตัวขึ้น ซึ่งหาเข็มได้ไม่ยาก และยังไม่มียุคอื่นทำ ขณะเดียวกันได้นำผ้าลายเกยไปจดทะเบียนลิขสิทธิ์ภูมิปัญญาของกลุ่มทอผ้าดอยเต่าที่พาณิชย์จังหวัดเชียงใหม่

พัฒนาลวดลายเอกลักษณ์เป็นชิ้นงาน

สมาชิกของกลุ่มได้วางรูปแบบเอกลักษณ์ไว้หลายชนิด เช่น ผ้าคลุมไหล่ ผ้าปูโต๊ะ ผ้าผืน ผ้าขึ้น ผลสุดท้ายสรุปได้ว่าเมื่อเลือกลวดลายได้แล้วคือผ้าลายไกล และลายขึ้นแส น่าจะมีรูปแบบของการนำเสนอในเชิงการตลาด จึงตกลงร่วมกันโดยนำผ้าลายไกลแปรรูปเป็นเสื้อคอจีนหรือคอกลมแขน 3 ส่วน ติดกระดุมผูก ซึ่งชาวบ้านบอกว่าสมัยก่อนก็ใส่เสื้อแบบนี้ สีที่ใช้ตกลงใช้ด้ายที่ย้อมจากใบหูกวางและมะเกลือมาปั่นเข้าเกลียวกันทำเป็นด้ายย้อมเช่นเดียวกับตัวขึ้นที่ใช้สีเหลืองจากใบหูกวาง และสีน้ำตาลเข้มจากมะเกลือ ทอเป็นริ้วลวดลายของตัวขึ้นใช้ด้ายที่ย้อมจากมะเกลือสีน้ำตาลเข้มทอเป็นตัวขึ้น ส่วนหัวขึ้น ใช้ด้ายฝ้ายสีขาวมีขอบสีชมพู ซึ่งย้อมจากครั่งแซม

เป็นข้อในผ้าสีขาวยับติดเป็นหัวขึ้น โดยทั้งตีนขึ้น หัวขึ้นและการเย็บเป็นถุงทำด้วยการเย็บมือ หมดไม่ใช้จักรเย็บ ชาวบ้านบอกว่าลวดลายที่เป็นริ้วตามขวางของลายขึ้นแข่งใกล้เคียงและเหมือนกับของดั้งเดิมมาก ในขณะเดียวกันที่มิจัย สมาชิกและผู้รู้ในลวดลายนั้นได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องของชิ้นงาน เอกลักษณะที่ทำสำเร็จอีกครั้งหนึ่ง โดยนำผ้าถุงขึ้นแข่งที่เย็บต่อหัวขึ้นและตีนขึ้นเรียบร้อยแล้วมาร่วมกันพิจารณาถึงความเห็นว่าควรที่จะเพิ่มความยาวอีกประมาณ 3-4 นิ้ว โดยเพิ่มส่วนตีนขึ้น ส่วนผ้าลายไกลที่ทอถ้าจะให้ได้ลายที่สวยงามและชัดเจน ควรใช้ด้ายที่มีสีตัดกัน หรือความอ่อนแก่ของสีที่แตกต่างกัน และความกว้างของลายสามารถปรับได้ตามต้องการ โดยการเพิ่มหรือลดเส้นด้ายขึ้น

พัฒนาการจัดการด้านวัตถุดิบในการย้อมสีธรรมชาติ

ชาวบ้านได้นำสัดส่วนการใช้วัตถุดิบที่ได้จากการอบรมเชิงปฏิบัติการกับกลุ่มทอผ้าบ้านโป่งคำ จังหวัดน่าน พร้อมกับได้ปฏิบัติการเชิงเทคนิคกับนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทำให้มีการใช้วัตถุดิบในการย้อมสีที่ได้สัดส่วนกับปริมาณผ้าที่ใช้ ทำให้การสิ้นเปลืองวัตถุดิบไม่มากเหมือนในระยะแรกที่ทำแบบลองผิดลองถูก อีกทั้งการอบรมเชิงปฏิบัติการได้เน้นการนำวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่นมาทดลองทำและเป็นวัสดุที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม คือ ใช้ในส่วนของใบไม้ไม่เน้นเนื้อไม้ทำให้ได้สีเพิ่มขึ้นจากเดิม เช่น ใบสาบเสือ ใบหูกวาง ใบสัก ใบฮ่อม เมล็ดคำเงาะ และครั่ง นอกจากนี้ได้สำรวจรวบรวมพืชหรือต้นไม้ที่เป็นวัตถุดิบในการย้อมสีที่มีในท้องถิ่นมาทดลองทำ ส่วนวัตถุดิบที่ให้สีชนิดอื่นที่ไม่มีในท้องถิ่นได้นำเมล็ดและต้นกล้ามาขยายพันธุ์ เช่น เมล็ดคำเงาะ ต้นฮ่อม และการปลูกต้นไม้เลี้ยงครั่ง เป็นต้น

สร้างเครือข่ายด้านการตลาดและกำลังการผลิต

มีการจัดเวทีพูดคุยปรึกษากันระหว่างที่มิจัยหลักของกลุ่มทอผ้าดอยเต่ากับหัวหน้ากลุ่มทอผ้าบ้านท่าเตื่อ กลุ่มนาคอเรือ กลุ่มบ้านหลายแก้ว กลุ่มแปรรูปศรีบัวเงิน และกลุ่มทอผ้า

บ้านน้อย ในด้านเครือข่ายด้านการตลาดและกำลังผลิต กลุ่มทอผ้าบ้านท่าเตี๋ยมีความสามารถในการทอผ้า ผ้าลายสองและลายเกล็ดเต่าได้ ซึ่งได้คุยกันในเรื่องการผสมผสานลวดลายจากกับลวดลายดั้งเดิมของกลุ่มทอผ้าดอยเต่า โดยใช้ลายจากมาเป็นต้นขึ้นของผ้าถุงลายขึ้นแซง ผสมผสานลายเกล็ดเต่ากับลายจากทำเป็นผ้าคลุมไหล่ ถ้ามีลูกค้าสั่งผ้าเป็นลายสองสามารถขยายกำลังการผลิตได้ กลุ่มบ้านนาคอเรือและกลุ่มทอผ้าบ้านน้อยขยายเครือข่ายด้านกำลังผลิตประเภทลายยกมุกได้ ส่วนกลุ่มบ้านหลายแก้วและกลุ่มศรีบัวเงินคุยกันในด้านเครือข่ายด้านการตลาด โดยกลุ่มศรีบัวเงินได้สั่งผ้าลายไกลนำไปแปรรูปเป็นเสื้อของบุรุษและสตรี ผ้าถุงลายขึ้นแซง คุยว่าหน้าเทศกาลจะขายได้ดีให้ทอไว้แล้วนำไปฝากขายหรือส่งให้กับกลุ่มก็ได้ ส่วนกลุ่มบ้านหลายแก้ว เนื่องจากเป็นกลุ่มผ้ากะเหรี่ยง การทอผสมผสานกันคงจะเป็นไปได้ยาก เพราะมีการทอคนละอย่างกัน แต่ถ้าทางกลุ่มทอผ้าบ้านดอยเต่าจะนำผ้าไปฝากขายก็เป็นไปได้

นอกจากนี้ กลุ่มทอผ้าดอยเต่าและกลุ่มผู้รู้ได้ร่วมกับโรงเรียนชุมชนบ้านดอยเต่า โดยนำนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในกลุ่มวิชาชีพจำนวน 29 คน เข้ารับการถ่ายทอดจากผู้รู้และฝึกการทอผ้าเพื่อสร้างอาชีพเสริมและเป็นการขยายกำลังการผลิตให้กับกลุ่มได้ด้วย

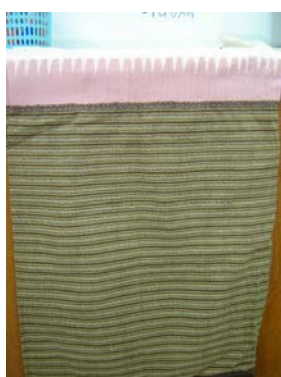

ประชุมผู้ปกครองและครูอาจารย์ ร.ร. ในท้องถิ่น

เครื่องหมายการค้าและสื่อแนะนำสินค้า

จัดเวทีประชุมปรึกษาเรื่องการทำเครื่องหมายการค้าติดที่ผลิตภัณฑ์หรือภาชนะสำหรับใส่สินค้า โดยตกลงใช้ชื่อกลุ่มทอผ้าดอยเต่า สีธรรมชาติ มีรูปเต่าเป็นลักษณะที่มองเห็นง่าย และมีเบอร์โทรศัพท์ติดต่อก็ได้ ซึ่งใช้เบอร์โทรของประธานกลุ่มและรองประธานกลุ่ม และนำรูปแบบของเครื่องหมายการค้าไปให้อาจารย์ที่มีความสามารถทางศิลปะเขียนรูปแบบให้แล้วจัดทำบล็อกสกรีนเครื่องหมาย เพื่อจะได้ใช้งานได้หลายครั้ง ในช่วงแรกทำเครื่องหมายสกรีนลงที่ถุงใส่สินค้า ซึ่งในครั้งแรกจะใช้ผ้าสีขาวเย็บเป็นถุง แต่ต้นทุนสูงเกินไป จึงตกลงใช้ถุงทำจากกระดาษสาแทนถุงผ้าแล้วสกรีนด้วยสีแดง

ผ้าถุงลายจีนแซง

เสื้อจากผ้าลายไกล

กางเกงจากผ้าลายไกล

จัดแสดงสินค้าตามงานเทศกาล

เนื่องจากผ้าทอลายสองของกลุ่มดอยเต่าได้รับการจัดสรรเป็นผลิตภัณฑ์ 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ประเภท 3 ดาว ขณะนั้นได้รับแจ้งจากทางอำเภอเรื่องการจัดแสดงสินค้าในงาน OTOP City ที่เมืองทองธานี และงาน 10 ปี สกว. ทีมวิจัยและสมาชิกได้คุยปรึกษากันว่าจะเข้าร่วมในงานแสดงสินค้าหรือไม่ ซึ่งขณะนั้นสินค้าที่เป็นผลิตภัณฑ์ยังไม่มีเลย มีเวลาอีกประมาณไม่ถึงเดือน และเงื่อนไขของสินค้าที่จะจำหน่ายและแสดงที่ OTOP City ต้องนำผลิตภัณฑ์ที่เป็นผ้าลายสองจำหน่าย แต่กำลังผลิตจากกลุ่มดอยเต่ายังมีน้อย ประธานกลุ่มจึงได้ประสานงานกับสมาชิกที่ทอลายสองได้และติดต่อประสานกับกลุ่มทอผ้าบ้านท่าเตื่อ ช่วยทอผ้าปูโต๊ะและผ้ารองจานลายสองให้โดยทางกลุ่มดอยเต่าจะนำผ้าไปให้เพื่อนงานจะเร็วขึ้น ส่วนหมอนอิงก็นำผ้ายกมุกและลายติดอกใหญ่ที่ฝึกทอกันไปจ้างชาวบ้านในชุมชนเย็บ และแปรรูปเป็นกระเป๋าใส่โทรศัพท์มือถือ เมื่อประสานงานได้แล้วจึงลงความเห็นว่าจะเข้าร่วมงานแสดงสินค้าทั้ง 2 แห่ง คือ งาน 10 ปี สกว. ที่หอศิลปวัฒนธรรมของ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่เป็น

เวลา 2 วัน จากนั้นเดินทางไปร่วมงาน OTOP ที่เมืองทองธานี กรุงเทพฯ เพื่อเป็นการหาประสบการณ์และแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกลุ่มอื่นๆ ในงานแล้วนำกลับมาพัฒนาผ้าทอของกลุ่มต่อไป

รับเกียรติบัตรจากผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่

งานแสดงสินค้า OTOP City เมืองทองธานี

หลังจากที่ตกลงกันแล้วว่าจะไปร่วมงานจัดแสดงสินค้า ชาวบ้านได้ทำการผลิตผลิตภัณฑ์ที่ได้ตกลงกันไว้แต่ในช่วงนั้นมีการทำนาและรับจ้างขึ้นลำไย จึงทำให้มีปัญหาเรื่องการผลิตมีกำลังไม่เต็มที่ เพราะไม่มีผ้าทอที่ทำสะสมมาก่อน ดังนั้น ผลิตภัณฑ์ที่นำไปงานจัดแสดงสินค้าจึงมีจำนวนไม่มาก ได้แก่ ผ้าพันคอและคลุมไหล่ 36 ผืน ผ้าปูโต๊ะพร้อมผ้ารองจาน 13 ชุด ผ้าชีนลาย ชินแซง 2 ผืน ผ้าชีนตีนจก 3 ผืน กระเป๋าโทรศัพท์มือถือ 15 ใบ และหมอนอิง 15 ใบ ซึ่งสินค้าที่นำไปจัดแสดงได้รับความสนใจดีมีคำแนะนำจากลูกค้า เช่น เรื่องของสีของผ้าปูโต๊ะและผ้ารองจานควรจะเท่ากัน หรือผ้ารองจานเป็นสีพื้นไปเลย ผ้าพันคอควรมีเนื้อนุ่ม ขนาดผ้าปูโต๊ะควรเป็นมาตรฐานเท่ากันทุกผืน ควรจัดผ้าปูโต๊ะกับผ้ารองจานเป็น set การจัดบรรจุภัณฑ์ให้ดูน่าซื้อน่าใช้ การผสมผสานลายในผ้าพันคออาจจะใช้ลายที่ใช้ด้ายมากในเนื้อที่น้อยเพื่อลดต้นทุน ชาวบ้านได้เรียนรู้ประสบการณ์และแลกเปลี่ยนความรู้กัน และมีสถานีแนะนำกลุ่มแม่บ้านในการทำงานกลุ่ม การพัฒนาเรื่องรูปแบบและการตลาดเพื่อนำกลับไปพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มต่อไป